

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav politologie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Typologie opozičních a nevládních skupin na
současné Kubě**

**Typology of the Opposition and Non-Governmental
Groups in Contemporary Cuba**

Vypracovala: Monika Lörinczová

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Vladimír Nálevka, CsC.

2008

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité prameny a literaturu.

Obsah

I. Úvod	4
II. Kuba: základní informace	5
II.1 Stručná předrevoluční historie	7
II.2 Kubánská revoluce	9
III. Charakteristika režimu	14
IV. Opozice	23
IV.1 Možnosti typologizace	25
IV.2 Vývoj kubánské opozice a její specifika	26
IV.3 Kritéria typologie v této práci	30
V. Typologie opozičních a nevládních skupin na současné Kubě	33
V.1 Vnitřní (frakční) opozice	33
V.2 Vnější opozice	34
V.2.1 Politické strany a hnutí	34
V.2.2 Občanská společnost	37
V.2.2.1 Hnutí prosazující lidská práva	37
V.2.2.2 Hnutí využívající občanskou neposlušnost ...	39
V.2.2.3 Kubánské nezávislé knihovny	41
V.2.2.4 Nezávislí novináři	41
V.2.2.5 Další skupiny	42
VI. Závěr	47
Seznam použité literatury	48
Resumé	53

I. Úvod

Pod pojmem Kuba si každý představí něco jiného, většinou se lidem vybaví sluncem zalité pláže tohoto karibského ostrova, který je čím dál vyhledávanější turistickou destinací, nesmírně přátelští a veselí lidé, originální hudba čítající více než šedesát rytmů a žánrů, skvělí tanečníci, různorodá kuchyně využívající obrovského množství plodů subtropického klimatu, rafinované koktejly, kolébka magického realismu a spousta dalších aspektů rozmanité kubánské kultury, jež je směsí kulturních tradic pocházejících z Evropy, Afriky a částečně také Asie, odkud pocházeli předkové většiny dnešních obyvatel ostrova. Někomu se při zmínce této země vybaví zromantizovaná představa revolučního „hrdiny“ Ernesta (Che) Guevarry, bratři Castrové, již padesát let trvající kubánská revoluce, přidělový systém na základní potraviny a hygienické potřeby, znečištěné životní prostředí či političtí vězni – takto by se dalo pokračovat velmi dlouho, nám však tento krátký výčet postačí pro ilustraci toho, že stejně tak, jako je Kuba zemí mnoha tváří, tak ji také pozorovatelé zvenčí – a mnohdy i sami Kubánci – vnímají každý jinak a mnohdy velmi rozlišně. Proto také nepřekvapí, že jisté aspekty života Kubánců budou jedněmi hodnoceny výrazně pozitivně a druhými naprosto negativně, a že pro někoho budou jisté znaky systému kruciólními poznatky pro jeho celkové hodnocení, kdežto jiní je vůbec nebudou brát v potaz.

Jak napovídá název této práce, na následujících stránkách se pokusím přiblížit současnou politickou situaci na Kubě a charakterizovat tamní politický systém, hlavní náplní předkládané práce pak bude analýza a typologizace v současné době významných kubánských opozičních uskupení. To vše bude prováděno se snahou o co největší objektivitu s využitím co možná největšího množství dostupných informací a materiálů k danému tématu. Pokud však chceme být objektivní a nestranní, tak se bohužel v množství případů nemůžeme spolehnout na oficiální média a informace z nich, jež často některé skutečnosti modifikují nebo zamlčují. V takových případech se musíme uchýlit ke zdrojům neoficiálním a

porovnáváním informací se snažit dojít co nejbližší pravdě. Po takovém úvodu by leckdo mohl mít k objektivitě a empirické přesnosti této práce námitky, na které má samozřejmě právo, je však třeba si uvědomit, že výše uvedeným problémům se v režimech, jakým je ten kubánský (viz. níže) a jemu podobné, zkrátka nevyhneme. S eventualitou problémů s objektivitou a dostupností informací je zde nutno počítat a mít ji na paměti při jejich vyhodnocování. Jsem nicméně toho názoru, že existence jistých překážek při výzkumu mu při správném zacházení s nabytými informacemi může naopak dodat na zajímavosti. Překážky by nás v žádném případě neměly od dalšího zkoumání odradit, ba naopak, měly by pro nás být výzvou a podporovat v nás radostné očekávání, že po jejich překonání objevíme něco, co nás posune zase o krok dál v poznání zkoumaného.

Informace pro studium a hodnocení opozičních a dalších nevládních uskupení na Kubě jsem získávala jednak z dokumentů opozice, z nichž některé jsou dostupné na internetu, jiné v knižním či časopiseckém vydání, dále z materiálů nevládních organizací, které na Kubě dlouhodobě působí a jsou v kontaktu s kubánským disentem (např. Člověk v tísni, Human Rights Watch), publikace kubánských exulantů zabývající se kubánským režimem, opozičními skupinami a občanskou společností na ostrově, nesmírně cenné informace jsem získala z rozhovorů s představiteli některých opozičních skupin či seskupení zahrnutelných pod pojem občanská společnost přímo na Kubě při své cestě na přelomu let 2007 a 2008 a rovněž rozhovorů s exilovými představiteli opozice, na příklad zakladatelem Nezávislých kubánských knihoven Ramónem Humbertem Colásem či bývalými politickými vězni Osvaldem Alfonsem Valdésem a Josém Gabrielem Ramónem; neméně důležité byly i rozhovory s běžnými Kubánci. Pro definování kubánského režimu a typologii opozičních uskupení mělo také zásadní význam studium teoretické literatury o nedemokratických režimech.

II. Kuba: základní informace

Kuba (*República de Cuba*) je ostrovní stát nacházející se v ústí Mexického zálivu (tzv. karibská oblast), který se skládá se z hlavního ostrova Kuba, menšího ostrova na jihu *Isla de la Juventud* (původně *Isla de Pinares*) a dalších zhruba 4 200 malých ostrůvků (tzv. *cayos*). Kuba sousedí na severu se Spojenými státy americkými, na jihu s Jamaikou, na východě je jejím sousedem Haiti a na západě Mexiko. Hlavním městem je *La Habana*, administrativně je země rozdělena na čtrnáct provincií a jednu zvláštní administrativní jednotku, kterou je *Isla de la Juventud*. Při posledním sčítání lidu (*Censo de Población y Vivienda*)¹ uskutečněného v roce 2002 a publikovaného v roce 2005 měla Kuba 11 241 291 obyvatel. Co se týče etnického složení obyvatelstva, oficiálně na ostrově převažuje etnikum bílé, tedy původu evropského, převážně španělského, kterého se uvádí přibližně 65 procent, následují mulati s přibližně 25 a černoši s 10 procenty. Tomuto poměru by odpovídalo etnické zastoupení na nejvyšších politických postech, ale také na příklad prezentátorů v televizi, atp., kde skutečně uvidíme převážně (ne-li výlučně) Kubánce bílé pleti. Nezávislé průzkumy však hovoří o tom, že podíl obyvatelstva afrokubánského původu na celkové populaci přesahuje 65 procent². Přestože neoficiální průzkumy zřejmě neměly podmínky srovnatelné s oficiálním sčítáním, při návštěvě ostrova je na první pohled viditelná převaha lidí tmavší pleti, což mluví ve prospěch na kubánské vládě nezávislých výsledků. Když vezmeme v úvahu výše zmíněné majoritní zastoupení bílého etnika na vysokých místech v politice, atp., a výroky kubánských politiků o rovnosti všech Kubánců a rasismu prosté společnosti, můžeme se domnívat, že jsou oficiální výsledky upravované se záměrem ospravedlnit právě nepřítomnost Kubánců s africkými předky na těchto místech.

---

¹ *Censo de Población y Vivienda 2002. Informe Nacional 2005.* [online] *Oficina Nacional de Estadísticas* (oficiální stránky Národního statistického úřadu), 2008 Dostupné na: http://www.cubagob.cu/otras_info/censo/index.htm

² Omar López Montenegro: *De verdades a medias a la Acción negativa: Relaciones Raciales y Estructuras de poder en Cuba.* [online] Dostupné na: <http://fiu.edu/~fcf/omarrazza.html>

Úředním jazykem je na Kubě kastilská španělština, měna se nazývá kubánské peso (*peso cubano*). Ve skutečnosti však fungují dva druhy pesa, tzv. národní peso (*peso nacional*) a konvertibilní peso (*peso convertible*), často nazývané jednoduše „devizy“. Národní peso slouží pro výplatu mezd, platbu nájmů, elektřiny, vody, telefonu a na nákup potravin a hygienických potřeb, které mají Kubánci na přiděl. Veškerý „nadstandard“, jako ku příkladu jídlo nad rámec přidělů, jídlo v restauracích, ubytování v hotelích atp. je třeba platit v konvertibilních pesech, které jsou měnou, jež dostanou turisté v kubánských směnárnách a běžní Kubánci k ní mají velmi omezený přístup. Většina Kubánců pracuje v zemědělství (především produkce cukrové třtiny, tabáku, kávy, kaka a tropického ovoce) a potravinářském průmyslu (hlavně výroba třtinového cukru). Důležité odvětví je rovněž těžba niklu. Od začátku devadesátých let minulého století (v souvislosti s ekonomickou krizí způsobenou rozpadem Sovětského bloku a přerušением dodávek z této země, viz. níže v této práci) roste podíl služeb (zejména turistických) na celkových příjmech země.

II.1 Stručná předrevoluční historie

Před obdobím objevování amerického kontinentu Evropany na ostrově dnes známém jako Kuba žili Indiáni živící se primitivním zemědělstvím. Po první návštěvě Krištofa Kolumba a hlavně poté s kolonizací prováděnou Velásquezovou výpravou se pro původní obyvatelstvo život velice změnil, či lépe řečeno pro naprostou většinu skončil, neboť většina z nich byla vyhlazena, jen malé zbytky se uchýlily na blízké ostrovy nebo do špatně přístupných kubánských hor. Takto vzniklý nedostatek pracovní síly bylo třeba řešit a přistoupilo se k masovému dovozu otroků.

V následujících téměř čtyřech stoletích byla Kuba pod nadvládou Španělska. V průběhu této doby došlo k velkému rozvoji zemědělství a vývozu jeho produktů, což vedlo zároveň k rozvoji infrastruktury a rozkvětu měst, na druhou stranu ale byla Kuba hlavně v osmnáctém a devatenáctém století místem mnohých konfliktů, snah Britů a posléze Američanů o získání

vlivu na ostrově, vzpour otroků proti jejich majitelům a potomků Španělů (tzv. kreolů) proti španělské nadvládě. Vyvrcholením byly dvě války za nezávislost z druhé poloviny devatenáctého století, z nichž ta druhá byla po zapojení se USA do bojů korunována úspěchem a v roce 1898 byla na pařížské mírové konferenci vyhlášena nezávislost Kuby³.

Kuba byla poté spravována americkými okupačními vojsky do roku 1902 kdy byla vyhlášena Kubánská republika, která však byla i nadále pod silným vlivem Spojených států, jenž byl stvrzen Plattovým dodatkem⁴ kubánské ústavy garantujícím USA možnost zasahování do vnitřních záležitostí Kuby a v následujícím roce byla tato závislost ještě prohloubena podpisem permanentní smlouvy se Spojenými státy.

Po dalším období vojenské správy trvajícím do roku 1909 byli nadále voleni prezidenti v relativně demokratických volbách, i když byla mezi politiky velmi rozšířená korupce a nadále byl velmi silný vliv USA. V roce 1925 byl zvolen prezidentem Gerardo Machado y Morales, ale v průběhu svého mandátu nastolil diktaturu, jež ve spojení s prohlubující se ekonomickou krizí vedla v roce 1933 k jeho svržení lidovým povstáním. Následovala série vlád velmi krátkého trvání až do roku 1940, kdy byla vyhlášena nová ústava⁵, na které se podílely všechny kubánské politické síly. Tato ústava byla ve své době považována za jednu z nejliberálnějších na světě. V témže roce zvolený prezident Fulgencio Batista nadále pokračoval s důležitými sociálními reformami a nastartoval období demokratizace, které paradoxně přerušil on sám v roce 1952, kdy provedl v čele armády státní převrat. Podařilo se mu udržet u moci, neboť si dal za cíl odstranění korupce a boj proti zločinnosti a získal tak relativně velkou podporu Kubánců. Přesto ne všem se líbil nedemokratický způsob jeho převzetí moci a následné vlády a skupina mladých oponentů jeho režimu založila na počátku roku 1953 skupinu v čele s Fidelem Castrem Ruzem, která 26. července téhož roku zaútočila na kasárna Moncada v Santiagu de

---

³ Opatrný, Josef: *Amerika v proměnách staletí*, Libri, Praha, 1998. Str. 299 – 302.

⁴ Gott, Richard: *Kuba: Nové dějiny*, česky BB/art s.r.o., Praha, 2005. Str. 147 – 9.

⁵ Tamtéž, str. 187.

Cuba s cílem svrhnout Batistovu diktaturu. Jejich plán však ztroskotal, většina členů skupiny byla při akci zabita a zbytek (včetně bratrů Fidela a Raúla Castrových) odsouzen k několikaletým vězením, všichni však byli po patnácti měsících propuštěni na prezidentskou amnestii. Bratři Castrové se uchýlili do Mexika, kde se soustředili na získávání členů pro své hnutí nazvané Hnutí 26. července (*Movimiento 26 de Julio*). Tam se také seznámili s mladým argentinským lékařem Ernestem Guevarrou, který se připojil k hnutí a následně expedici Granma, nazvané podle lodi, kterou se skupina na konci roku 1956 vrátila na Kubu a na východě ostrova se uchýlila do hor, kde začala získávat stoupence pro boj proti Batistovu režimu, kvůli němuž Kubu muselo opustit množství jeho odpůrců a mnoho lidí mu padlo za oběť (některé zdroje uvádějí až 20 000 obětí⁶, později bylo nicméně zjištěno, že toto číslo bylo upraveno směrem nahoru v rámci Castrovy propagandy; přesná čísla však známa nejsou). Fidelovi Castrovi se podařilo získat na svou stranu všechny důležité politické síly na ostrově a lidovou podporu, což ve spojení s postupem partyzánských oddílů vedlo 31. prosince 1958 k odchodu Batisty do Španělska. Na začátku ledna Fidel Castro se svými spolubojovníky obsadili Havanu, čímž pro Kubu začala nová éra, éra vítězné kubánské revoluce.

II.2 Kubánská revoluce

Revoluce byla ve společnosti vnímána jako vyústění nespokojenosti s ekonomickými a sociálními problémy, korupcí, kriminalitou a celkově neutěšenou situací za Batistova režimu. V této zjitřené atmosféře plné entuziasmu z projevů vůdců revoluce nikdo (jistě ani oni samotní) netušil, jakým směrem se v následujících desetiletích bude jejich země ubírat, a že jí ještě po 47 letech bude vládnout Fidel Castro, jen aby jej v jeho nemoci nevystřídal nikdo jiný, než jeho mladší bratr Raúl. Hlavním z proklamovaných původních cílů Hnutí 26. července byl návrat ke kurzu, jakým se Kuba ubírala před Batistovým převratem, kdy docházelo k postupné demokratizaci země, a ze všeho nejvíc obnovení výše zmíněné

---

⁶ Opatrný, Josef: *Amerika v proměnách staletí*, Libri, Praha, 1998. Str. 305.

ústavy z roku 1940. Masy lidí provolávající slávu Castrovu konvoji směřujícímu pomalu ze Santiaga do Havany si však určitě nepředstavovaly, že nenáviděnou diktaturu Batistovu nahradí pouze diktatura jiná, že se z vůdce revoluční armády stane vrchní velitel transformovaných Revolučních ozbrojených sil (*Fuerzas Armadas Revolucionarias - FAR*) a vůdce země v jedné osobě (a později k těmto funkcím přidá ještě několik dalších), a že s demokracií se budou muset na neurčito rozloučit. V průběhu téměř padesáti let, po které již režim Fidela – a nyní jeho bratra Raúla – trvá, se systém samozřejmě vyvíjel a mnohé se za tu dobu změnilo. Některé změny byly záměrné, jiné vynucené okolnostmi, ať už situací na mezinárodní scéně, nebo událostmi v zemi samotné. Dovolte mi proto pro lepší pochopení současné situace ve stručnosti uvést nejdůležitější fakta z posledních padesáti let politického vývoje na Kubě.

Jelikož za Batisty byla Kuba sice zemí relativně bohatou, ale toto bohatství bylo velice nerovnoměrně rozdělené a většinou soustředěné v rukou vlastníků ve městech, velice důležité pro uspokojení mas byly sociálně zaměřené reformy. Byla provedena pozemková reforma a přistoupilo se ke znárodňování majetku, které začalo americkými společnostmi a postupně přešlo i ke kubánským podnikatelům. To samozřejmě zhoršilo vztahy s USA, které po neúspěchu diplomatických snah o řešení situace přistoupily k hospodářským sankcím, jež nadále přispěly ke sblížení Kuby se Sovětským svazem, který v této problematické době nabídl pomocnou ruku. Taková pomoc však nebyla zadarmo, protože Sovětský svaz by nepřistoupil na spolupráci s vojenským režimem panujícím na ostrově. Blízká spolupráce byla možná pouze s režimem komunistické strany. Sblížení se SSSR tudíž pro Kubu znamenalo také sblížení s marxisticko-leninskou ideologií.

S tímto směřováním nesouhlasila Castrovy reformami postižená část kubánské společnosti, ani někteří z jeho nejbližších spolupracovníků z liberálnějšího křídla Hnutí 26. července. Mnozí z nich se potom ve Spojených státech podíleli na přípravách k invazi v Zátocě sviní a v dubnu 1961 se jí i zúčastnili. Invaze skončila fiaskem, neboť v bažinách zátoky byl

výsadek snadným terčem FAR. Slíbené letecké pomoci od vlády USA se vyloženým odpůrcům nedostalo a krvavá jatka byla dokonce využita pro nacionalisticky zaměřenou propagandu v televizi, kterou již tehdy Castro ovládal, stejně jako ostatní média.

Nezdařená invaze měla ve svém výsledku úplně opačný efekt, než její iniciátoři plánovali. Znamenala jen posílení kurzu nastaveného směrem k Sovětskému svazu a marxisticko-leninské ideologii. Ještě v červnu roku 1961 Castro založil režimní komunisticky laděnou stranu Integrované revoluční organizace (*Organizaciones Revolucionarias Integradas – ORI*) a v prosinci téhož roku se prohlásil za marxisto-leninistu⁷. Přihlásil se tak veřejně k záměru transformovat vojenský režim v ideologicky založený režim jedné strany, a to komunistické. Tento proces, jak se brzy ukázalo, byl však po dlouhou dobu z větší části jen jakousi zástěrkou navenek (hlavně pro Sovětský svaz) ukrývající stále převažující moc vojska, neboť Komunistická strana ještě hluboko do 80. let nebyla zdaleka nejsilnější silou v zemi. Tou i nadále zůstávala armáda.

Castrův marxismus-leninismus byl tedy dosti specifický, a to nejen kvůli výše zmíněnému faktu, že Komunistická strana neměla po dlouhou dobu na Kubě hlavní slovo (to měla kubánská armáda), ale i kvůli Castrově speciálnímu pojetí samotné marxisticko-leninské ideologie. Podle té by společnost měla ve svém vývoji nejdříve projít fází socialistickou a postupně „dozrát“ pro komunismus. Fidel Castro však přišel s jakousi paralelní verzí tohoto pojetí, podle níž se rozhodl na Kubě zavést socialismus s komunismem zároveň (paralelně) a Kubánci tak měli požívat výhod socialistického rozvoje průmyslu vytvářejícího materiální základ nezbytný pro komunistickou společnost, ale zároveň měly být všechny aspekty jejich života podřízeny komunistické morálce a svědomí. To více méně znamenalo, že místo toho, aby státní podniky za intenzivnější práci lidem více zaplatily, spíše zaměstnanci slyšeli více hesel odvolávajících se na jejich komunistickou morálku sounáležitost. Díky specifčnosti výsledné

---

⁷ Broker, Paul: *Twentieth-Century Dictatorships: The Ideological One-Party States*, New York University Press, 1995. Str. 233.

ideologie se tento model také nazývá castrismus (*castrismo*) nebo dokonce fidelismus (*fidelismo*)⁸.

V sedmdesátých letech se mírně uvolnila ekonomická situace, ale na ideologické změny Kuba čekala až do roku 1986, kdy byla spuštěna kampaň Nápravy omylů a negativních tendencí (*Campaña de Rectificación de Errores y Tendencias Negativas*)⁹. Ta však bohužel neměla znamenat posun směrem k liberalizaci, právě naopak – mělo jít o návrat k poměrům z 60. let, návrat ke komunistické morálce a centrálnímu řízení ekonomiky a veškerého dění na ostrově.

Komunistická strana Kuby (*Partido Comunista de Cuba – PCC*) se všemi typickými strukturami od politbyra po ústřední výbor vzniká až v roce 1965 reorganizací Spojené strany socialistické revoluce (*Partido Unido de la Revolución Socialista – PURS*), jež vznikla v roce 1962 po rozpuštění ORI. Na režimní stranu však byla velmi malá s malou členskou základnou (ještě v roce 1969 měla pouhých 55 tisíc členů, tedy pouhých 0,6% obyvatelstva¹⁰), nevýkonná a naprosto neschopná kontrolovat chod státu a významněji do něj zasahovat. Z výše uvedeného vyplývá, že ani nemohla mít nadřazenou roli vůči armádě, jak bývá v komunistických režimech jedné strany zvykem. Je třeba si však uvědomit, že i role armády (Revolučních ozbrojených sil ve kterých zastávali všechny důležité posty bývalí *guerilleros*) mající na Kubě velmi výsadní postavení, byla více méně doplňková, neboť byla ve skutečnosti jen jakýmsi nástrojem personální vlády Fidela Castra, který byl jejím vrchním velitelem (*Comandante en Jefe*), stejně jako byl hlavou celého státního aparátu a generálním tajemníkem PCC.

Velkou ránou pro Castra a jeho sebevědomí v pozici nejvyššího vůdce (*líder máximo*), jak byl často označován, byl neúspěch ukázkového příkladu masové mobilizace, obrovské propagandistické kampaně za dosažení

---

⁸ Tamtéž, str. 233.

⁹ Gott, Richard: *Kuba: Nové dějiny*, česky BB/art s.r.o., Praha, 2005. Str. 341.

¹⁰ Broker, Paul: *Twentieth-Century Dictatorships: The Ideological One-Party States*, New York University Press, 1995. Str. 234.

rekordní sklizně cukrové třtiny přesahující 10 milionů tun této plodiny v roce 1970¹¹. Pro splnění tohoto cíle byly nasazeny všechny dostupné prostředky a při sklizni dokonce pomáhala i armáda, ale nebylo to nic platné a Castro musel přiznat selhání a vyvodit jisté důsledky. Byl nucen opustit svůj vysoce personalizovaný způsob vlády a dochází k nastartování procesu institucionalizace, který pokračoval v průběhu celých sedmdesátých let. V roce 1975 se konal první stranický sjezd PCC a v tomto období došlo nejen k výraznému navýšení její členské základny, ale s probíhající institucionalizací rovněž ke zvýšení jejího vlivu na chod státu. Vyhlášení ústavy z roku 1976 znamenalo výraznou změnu oproti předcházejícímu období, kdy Castro vládl více méně sám pomocí zákonů a dekretů. Podle nové ústavy došlo ke kompletnímu přetvoření státního aparátu, do té doby tvořeného Revoluční vládou (*Gobierno Revolucionario*)¹². Nyní se skládal z jednokomorového parlamentu, tzv. Národního shromáždění (*Asamblea Nacional*), jím volené Státní rady (*Consejo de Estado*), která následně ze svých řad navrhovala parlamentu ke schválení členy Rady ministrů (*Consejo de Ministros*). Na první pohled se zdá, že výsledkem mělo být posílení režimní – komunistické – strany a státních institucí na úkor osobní moci Fidela Castra. Pokud si však uvědomíme, že *el comandante* Castro stál v čele všech těchto institucí, dojde nám, že jeho moc v praxi nijak zvláště umenšena nebyla a proklamovaná institucionalizace vlastně sloužila pouze pro její legitimizaci. To, že se Fidel Castro rozhodně nehodlal moci vzdát, bylo z některých (jako na příklad těch výše uvedených) náznaků možné vyčíst už tehdy, dnes s časovým odstupem již pouze můžeme konstatovat potvrzení těchto domněnek. Fidel Castro sice již na počátku „své“ revoluce určil svého budoucího nástupce, kterým měl být ministr revolučních ozbrojených sil a jemu naprosto oddaný mladší bratr Raúl v jedné osobě, ten však na svou příležitost čekal téměř 47 let.

---

¹¹ Gott, Richard: *Kuba: Nové dějiny*, česky BB/art s.r.o., Praha, 2005. Str. 302 – 3.

¹² Tamtéž, str. 306 – 7.

III. Charakteristika režimu

Bylo již napsáno nepřehledné množství prací zabývajících se osobou Fidela Castra a jeho režimem. Pravda, byl to režim u mnohých hledisek velmi specifický, mimo jiné jeho délkou trvání, rozsahem moci ztělesněné po celou tu dobu jediným člověkem s úzkým okruhem nejbližších spolupracovníků a formou vlády. Většina autorů se shodne na tom, že jde o režim nedemokratický, někteří se o něm vyjadřují jako o systému totalitním, jiní volí označení autoritářský. Dělají tak ale často bez jakéhokoliv vysvětlení, co danými pojmy myslí. Takové bezhlavé používání termínů může být pro čtenáře, který je schopen si pod nimi něco představit, zavádějící; často ovšem při sledování autorových myšlenek nakonec zjistíme, že pojmy „totalitní“ či „autoritářský“ používá bez hlubší znalosti jejich podstaty a bez rozlišování mezi nimi, a to pouze jako označení pro režim nedemokratický.

U koncepcí „totalitních“ či „autoritářských“ režimů však při jejich definici narazíme hned na začátku našich snah na problém v tom smyslu, že není jedna teorie, která by tyto dva pojmy jasně definovala a stanovila mezi nimi hranici. Zabývalo se jimi množství teoretiků, jejichž teorie jednoho a téhož pojmu se často lišily a různě vyvíjely, nebo se teorie obou pojmů částečně překrývaly. Nakonec se tedy může stát, že budou dva různí autoři ten samý režim ve stejném časovém rozmezí každý označovat jiným pojmem, používaje přitom každý jiný teoretický koncept. Jsem toho názoru, že pokud autoři zároveň dodají definici daného termínu, je potom takové jeho – po prvním srovnání zdánlivě nekongruentní – použití naprosto oprávněné.

V této práci se nebudeme dopodrobna zabývat všemi nejdůležitějšími pojetími výše zmíněných pojmů, ale uchýlíme se ke způsobu navrženém v předchozím odstavci. Pokusme se tedy pro náš účel (pro charakterizování kubánského režimu bratrů Castrových) velmi zjednodušeně vymežit rozdíl mezi totalitním a autoritářským režimem.

Totalitními systémy se mimo jiné zabývali Friedrich s Brzezinskim ve své práci *Totalitarian Dictatorship and Autocracy*¹³ a Shapiro v knize *Totalitarianism*¹⁴. Oba koncepty mají mnoho společného, přičemž Schapirova práce téma více rozvádí a k předchozí teorii přidává některé body. Pro naše účely se je pokusím propojit do několika základních znaků:

- Všeobjímající a do všech aspektů života občanů zasahující ideologie
- Režimní strana, která je často jedinou stranou vůbec, ale může být doplněna o jednu či více malých stran, které však nemají na chod země zásadní vliv
- Vůdce
- Policejní kontrola občanů (využívání rovněž tajné policie s někdy až teroristickými praktikami)
- Monopol na hromadné sdělovací prostředky
- Centrálně řízená ekonomie
- Podřízená role právního řádu
- Masová mobilizace (slouží pro legitimizaci režimu)

Teorie autoritářských režimů nevznikaly paralelně s teoriemi režimů totalitních, toto pojetí se začíná rozvíjet až později, od sedmdesátých let, kdy se mnozí domnívali, že předchozí teorie totalit se již přežily, a vytvářeli proto teorie režimů autoritářských jako teorie nové, které totalitní režimy nezahrnovaly. Pokud se však podíváme na pojetí autoritářského zřízení například podle Juana Linze¹⁵, zjistíme, že oba koncepty lze postavit vedle sebe. Oba to jsou tedy systémy nedemokratické, systém autoritářský bychom mohli oproti totalitnímu definovat obecně jako o něco volnější, konkrétněji se jedná oproti totalitnímu systému jedné strany o limitovaný politický pluralismus, dále tyto režimy ne vždy mají všezahrnující ideologii, mobilizace občanů probíhá v mnohem menší míře než u prvního typu režimů a moc vedoucího představitele státu (nebo vládnoucí elity) má jistě

---

¹³ Friedrich, Carl J., Brzezinski, Zbigniew K.: *Totalitarian Dictatorship and Autocracy*, Praeger, New York, 1961. Str. 9.

¹⁴ Shapiro, Leonard: *Totalitarianism*, Pall Mall, London, 1972. Str. 20, 38 - 45, 102, 119.

¹⁵ Linz, Juan J.: *Totalitarian and Authoritarian Regimes*. Lynne Rienner Publishers. 2000. Str. 159 – 165.

předvídatelné meze. Můžeme ještě dodat že tento režim je rovněž mírnější z hlediska uplatňování policejního teroru a zasahování do soukromí svých občanů a v oblasti ekonomiky se vedle státního alespoň částečně většinou uplatňuje i sektor soukromý.

Režim na Kubě se z institucionálního hlediska od vyhlášení ústavy v roce 1976 téměř nezměnil, z ústavy proto můžeme vycházet při charakterizaci celého tohoto období až do dneška pouze s malými změnami.

Jak bylo zmíněno výše, Fidel Castro se již na konci roku 1961 veřejně přihlásil k marxismu-leninismu a dá se říci, že tato ideologie provázela kubánský režim od té doby až do dnešních dnů. V reakci na situaci doma či na mezinárodní scéně docházelo v některých obdobích k jistým změnám, byly to však vysoce pragmatické změny především ekonomického rázu a vždy zdůvodněné tak, aby mohly být prezentovány v souladu s oficiální ideologií, která zůstala po celou dobu nezměněna. Jejimi základními znaky jsou neexistence soukromého vlastnictví výrobních prostředků (to platí hlavně pro běžné Kubánce), to tedy v praxi znamená jejich kolektivní vlastnictví, a budování tříd prosté společnosti. Příkladem takové částečné změny z relativně nedávné doby byla opatření přijatá v reakci na krizi vyvolanou mezinárodní situací, konkrétně na zánik komunistických režimů tzv. východního bloku a následný rozpad Sovětského svazu. Ten znamenal velké ohrožení pro kubánskou ekonomiku značně závislou na importu právě z této země, šlo především o dodávky ropy, ale také potravin či strojírenských produktů včetně nemocničního vybavení. SSSR naopak od Kuby odkupoval velkou část jeho zemědělské produkce a niklu¹⁶. To citelně negativně zasáhlo životy Kubánců, kteří se začali bouřit a masově pokoušet o útek ze země. Vynucenou reakcí režimu bylo jisté uvolnění v ekonomické oblasti, byly na příklad v omezené míře povoleny některé formy podnikání související s příklonem k rozvoji turistického průmyslu, jež se měl stát hlavním zdrojem devizových příjmů, zemědělci mohli v omezené míře prodávat svou produkci přímo

---

¹⁶ Gott, Richard: *Kuba: Nové dějiny*, česky BB/art s.r.o., Praha, 2005. Str. 354 – 360.

spotřebitelům a občané byli rovněž vybízeni, aby se vyjadřovali k nastalé situaci, tzv. „zvláštnímu období“ (*período especial*), jak jej označil sám Castro v jednom ze svých projevů¹⁷. Tehdy se mohlo zdát, že takto nastartované změny povedou postupně k dalšímu uvolnění poměrů a snad i alespoň částečné kapitalizaci ekonomiky, po uklidnění vnitřní situace se ovšem znovu ukázalo, že změny měly sloužit pouze k potlačení největších protestů a většina pozitivních změn byla zrušena nebo omezena. Podobné změny jsou patrné za poslední dva roky, kdy svého staršího bratra u moci vystřídal Raúl Castro¹⁸. Ten dokonce Kubáncům povolil nákup elektrotechniky, jako ku příkladu mobilních telefonů a počítačů, ovšem za ceny, které značně převyšují ceny srovnatelných výrobků jinde ve světě, a pro běžné Kubánce s měsíčním platem nedosahujícím v přepočtu ani dvaceti amerických dolarů nedosažitelné. Raúl rovněž pobídl občany k veřejné diskuzi o nedostacích režimu a vyjádřil ochotu k provádění nezbytných reforem. Mnozí zahraniční pozorovatelé tyto změny považují za počátek změny kurzu, kterým se režim bude ubírat, je ovšem možné, že jde opět jen o změny dočasné, a to v důsledku odchodu Fidela Castra z postu vůdce země a nastalého období nejistoty. Je třeba si vzpomenout, že režim byl až do předání moci Fidelem Raúlovi spojován výlučně s osobou Fidela Castra a téměř všichni věřili, že spolu s jeho pádem (smrtí) padne i režim. Nikdo netušil, co se po odchodu Fidela bude na ostrově odehrávat, je proto pravděpodobné, že tyto změny opět nesouvisí se skutečným záměrem o změnu ideologie, že se pouze špičky režimu snaží za každou cenu udržet u moci a to je nutí k částečné změně strategie.

Vedoucí role režimní strany je zakotvena přímo v ústavě: „Komunistická strana Kuby, martiánská a marxisticko-leninská, předvoj kubánského národa, je nejvyšší řídicí silou společnosti a státu, která stanovuje a směřuje všechna společná úsilí k dosažení vysokých cílů budování socialismu a k pokroku v budování komunistické společnosti.“¹⁹

---

¹⁷ Projev Fidela Castra z 28. ledna 1990 [online] Oficiální stránky Kubánské vlády, 2008. Dostupné na: <http://www.cuba.cu/gobierno/2007/ita/f130607t.html>

¹⁸ Redacción BBC Mundo: *R. Castro: 77 años y 100 días*, BBC Mundo, 4. června 2008.

Dostupné na: http://news.bbc.co.uk/1/hi/spanish/latin_america/newsid_7434000/7434880.stm

¹⁹ Ústava Kubánské republiky (*Constitución de la República de Cuba*) přijatá v roce 1976

Zdánlivě vedle Komunistické strany Kuby (PCC) působí ještě množství institucí, které jakoby suplovaly funkci složek občanské společnosti v demokratických režimech. Najdeme zde ku příkladu Federaci univerzitních studentů, Konfederaci kubánských žen, Unii spisovatelů, atp., které však jsou s PCC propojeny a jejich úkolem je níže v této práci rozváděná kontrola občanů, jejich indoktrinace a mobilizace. O jejich nezávislosti na státu tedy nemůže být ani řeč.

Role vůdce je v režimu rovněž naprosto jasná, neboť Fidel Castro byl (hovoříme-li o období po roce 1976) prezidentem republiky, generálním tajemníkem Komunistické strany Kuby, předsedou Rady ministrů a Státní rady. Všechny tyto funkce v současné době zastává jeho bratr a nástupce Raúl Castro. Na Kubě sice existuje soustava státních institucí, jak již bylo zmíněno výše v souvislosti s vyhlášením ústavy z roku 1976, které se zdají tvořit oddělené moci, ve skutečnosti je však vše podřízeno vůdci a hrstce jeho nejbližších spolupracovníků, kteří jsou zároveň nejvyššími představiteli Komunistické strany Kuby. Legislativní složkou kubánského státního aparátu by mělo být Národní shromáždění lidové moci (*Asamblea Nacional del Poder Popular*), jakýsi jednokomorový parlament, který ovšem zasedá pouze dvakrát ročně, přičemž vždy odhlasuje, co je mu svrchu předloženo, a jeho vliv na legislativní proces je pouze symbolický. V době mezi jeho zasedáními jeho funkci plní Státní rada (*Consejo del Estado*) v součinnosti s Radou ministrů (*Consejo de Ministros*), která je o něco užším provedením Státní rady. Jsou to právě tyto dva orgány, které řídí chod celé země ve všech jeho aspektech, podléhá jim také moc soudní. Netřeba znovu zdůrazňovat, že všichni jejich členové jsou zároveň ve vysokých funkcích v Komunistické straně Kuby a mnozí z nich také vysokými armádními činiteli.

Co se týče kontroly života Kubánců a zasahování do jejich soukromí ze strany státu, děje se tak jednak ze strany Národní revoluční policie (*Policía Nacional Revolucionaria*), na Kubě je ovšem tato funkce policie

---

a revidovaná v roce 1992) [online] Oficiální stránky Kubánské vlády, 2008 Dostupné na : <http://www.cuba.cu/gobierno/cuba.htm>

ještě doplněna o tzv. Výbory pro obranu revoluce (*Comité para la Defensa de la Revolución – CDR*) rozmístěné téměř v každé ulici po celém ostrově, v nichž působí běžní občané dávající pozor na pořádek ve svém rajónu a hlídají, zda v něm není páchána trestná činnost. Pod pojmem trestná činnost se v případě Kuby skrývá kromě trestné činnosti, jak je chápána v demokratických režimech, i nejrůznější „protirevoluční“ chování, kterým může být na příklad na státu nezávislá občanská činnost, styk s cizinci, atp. Vedle rozsáhlé sítě CDR však na Kubě může být donašečem téměř každý, jelikož každý takový čin je po zásluze odměněn a pokušení, že když na souseda nahlásím, že ku příkladu na černo ubytovává cizince, dostanu poukaz na nějaké nedostatkové zboží, je při špatné ekonomické situaci většiny Kubánců opravdu velké. Při rozhovorech jak s běžnými Kubánci, tak především s představiteli opozice, si člověk velmi rychle uvědomí, jak velký je tento tlak na jejich psychiku a vychovává z nich skutečně paranoidní jedince, kteří téměř nikomu nevěří a všechny kolem podezírají. Jak se však nemnozí návštěvníci po takových návštěvách již sami přesvědčili, když poté byli zadrženi policií a hodiny vyslýchání, tato paranoia je bohužel naprosto oprávněná. Psychický nátlak ještě zvyšují tzv. akty zavržení (*actos de repudio*) organizované proti více aktivním disidentům. Při nich se před domem inkriminované osoby shromáždí dav lidí křičících nejhroší nadávky a výhrůžky a házejících do oken nejrůznější objekty od vajec až po kameny, bez ohledu na to, že v domě mohou být děti. Tyto akty byly organizovány někdy místním CDR, často ovšem poté lidé vypovídali, že v davu nebyl nikdo z dané ulice či okolí a tyto osoby byly přivezeny hromadně přímo ze zaměstnání, většinou nějaké továrny. Z mých rozhovorů s rodinami politických vězňů se zdá, že použití tohoto prostředku výrazně pokleslo od léta 2006, kdy Fidel Castro oficiálně předal kontrolu nad ostrovem Raúlovi, většina lidí dokonce vypovídala, že i když před tím proti nim byly organizovány i tři *actos de repudio* za rok, od nástupu Raúla už se tak nestalo ani jednou²⁰.

---

²⁰ Z výpovědí obětí *actos de repudio*, se kterými se autorka setkala na Kubě během svého pobytu na přelomu let 2007 a 2008.

Hromadné sdělovací prostředky jsou plně pod státní kontrolou, což samozřejmě znamená hojné využívání cenzury. Do novin, časopisů, televize či rádiového vysílání se nedostanou žádné k režimu kritické informace a tyto prostředky jsou plně režimní propagandy. Na vládě nezávislá média jsou až na velmi malé výjimky nelegální a šíření informací s jejich pomocí je trestné. Výjimkou byl do roku 2007 křesťanský časopis *Vitral*²¹, který byl relativně nezávislý a někdy byl dokonce kritický k (především sociální) situaci na Kubě. To se mu však také stalo osudným a v roce 2007 bylo jeho publikování zakázáno. Nezávislé informace se ke Kubáncům dostávají velmi špatně, důvodem je rovněž téměř naprostá nedostupnost internetu. Jeho užívání sice Raúl Castro v nedávné době Kubáncům povolil, jedinou možností je však pro ně návštěva internetových kaváren, kde stojí hodina internetu přibližně třetinu jejich měsíčního výdělku. Někteří státní zaměstnanci mají přístup k internetu na pracovišti, ten je ovšem omezen jen na pár pro režim neškodných webových stránek.

Zestátňování ekonomiky, jak bylo uvedeno výše, začalo již na počátku šedesátých let, přičemž na jejich konci již byly znárodněny nejen podniky zahraniční, ale i ty, které původně patřily kubánským vlastníkům. Z této monopolní situace kubánské ekonomiky byly v průběhu revoluce učiněny malé výjimky pouze když se v důsledku převážně mezinárodní situace (např. krize ve vztahu s USA na počátku šedesátých let nebo po rozpadu SSSR) značně vyhrotila situace na domácí scéně (protestující či z ostrova masově utíkající Kubánci) a bylo třeba ji uklidnit. Většinou se jednalo o změny malé, jako ku příkladu vydání velmi omezeného množství licencí pro hostinské a ubytovací služby. Za nejzásadnější koncepční změnu v tomto ohledu můžeme považovat povolení převedení státního majetku do společného podnikání se zahraničními společnostmi v roce 1992, jako opatření přispívající k překonání „zvláštního období“. Šlo zejména o zahraniční obchod a turistický průmysl, které měly být pro režim důležitým

---

²¹ *Vitral* [online] *Pinar del Río: Centro de formación cívica y religiosa de la Diócesis de Pinar del Río* (Centrum pro občanské a náboženské vzdělávání Diecéze v Pinar del Río) 2008 Dostupné na: www.vitral.org

zdrojem devizových prostředků²². Tato tendence pokračuje i nyní, kdy vedoucí úlohu převzal Raúl Castro, který ve svých projevech opakovaně přiznal jisté ekonomické nedostatky a vyjádřil ochotu situaci řešit pomocí reformem. Projevil mimo jiné zájem pokračovat v podpoře zahraničních investic, za předpokladu, že „přinesou kapitál, technologii či nové trhy“, a že se tak bude dít na „základech řádně právně definovaných, které zachovají roli státu a převahu socialistického vlastnictví“²³. Z takových vyjádření je zřejmé, že se režim predominantní role v ekonomice vzdát nehodlá, přestože je nepříznivými podmínkami nucen k jistým ústupkům.

Ekonomická situace na Kubě je stále dosti špatná, většina Kubánců je dodnes závislých na přidělovém systému na základní potraviny, hygienické potřeby a šatstvo a průměrný měsíční kubánský plat nedosahuje ani 20 USD. Mzda je vyplácena v národní měně, *peso cubano nacional*, za které se však dá nakupovat pouze přidělové zboží, pokud chtějí koupit něco nad tento kubánský standard, musí tak činit za „devizy“, tzv. konvertibilní peso (*peso convertible*), které na Kubě používají turisté a Kubánci se k nim dostanou pouze pokud je finančně podporují rodinní příslušníci žijící v zahraničí, nebo z nelegálního poskytování služeb cizincům.

Ukázkový příklad masové mobilizace byl podán výše v souvislosti s pokusem o dosažení rekordní sklizně v roce 1970. Tehdy došlo výslovně k mobilizaci celého národa za značné podpory a kontroly armády. Po celou dobu své existence kubánský režim dokazuje svoji ohromnou schopnost shromáždit stotisícové davy lidí vyjadřujících mu tak (ať už dobrovolně či ne) svoji podporu ve dnech státních svátků, výročí nebo narozenin milovaného vůdce. Mobilizace je tak úspěšná díky propracovanému systému propagandy a indoktrinace, jež jsou Kubánci vystaveni už od mateřské školy, a výše popsané kontrole všech aspektů života občanů

---

²² Gott, Richard: *Kuba: Nové dějiny*, česky BB/art s.r.o., Praha, 2005. Str. 359 – 360.

²³ Z projevu Raúla Castra 26. července 2007 u příležitosti oslavy Dne národního povstání (*Día de la Rebelión Nacional*), [online] *Trabajar con sentido crítico y creador, sin anquilosamiento ni esquematismos*. Diario Granma, 27. července 2007. Dostupné na: <http://www.granma.cubaweb.cu/secciones/raul26/index.html>

pomocí Výborů na obranu revoluce téměř v každé ulici, oficiálních odborů v zaměstnání, policie, ale také na příklad sousedů.

Po stručné analýze základních bodů, kterými jsme výše definovali základní rozdíly mezi tím, co je zde chápáno jako režim totalitní, a co spíše autoritářský, dojdeme k závěru, že Kuba téměř perfektně splňuje charakteristiky režimů totalitárních. Někdo by zde mohl vznést námitku odvolávaje se na v současné době na státu relativně nezávislé církve, která dokonce vydává vlastní časopis (viz. výše – *Vitral*), v němž se čas od času objeví i opatrná kritika režimu. Friedrich a Brzezinski však přítomnost takových „ostrůvků nezávislosti“²⁴ ve sté teorii totalitních systémů připouštějí. Bylo by možné oponovat rovněž z pohledu ekonomického monopolu státu, jelikož zde bylo zmíněno povolení zahraničních investic do smíšených podniků. Zahraniční investor však nikdy nemůže dosáhnout více než 49 procent vlastnictví podniku, kontrolu nad nimi a poslední slovo má tedy opět stát. Nesmíme také zapomínat na výše uvedená Raúlova slova o zachování role státu a jeho socialistické podstaty. Po zvážení všech předložených faktů a jejich porovnání se zde předkládanými teoretickými definicemi se přikláním k tvrzení, že Kuba je systémem totalitním.

---

²⁴ Friedrich, Carl J., Brzezinski, Zbigniew K.: *Totalitarian Dictatorship and Autocracy*, Praeger, New York, 1961. Str. 231

IV. Opozice

Na světě není země, ve které by měli všichni občané na všechno stejný názor a ve všem spolu souhlasili. Dá se říct, že kolik je v dané zemi lidí, tolik je tam odlišných názorů, a vláda tedy ani v nejvyspělejších demokraciích nebude schopna zavděčit se všem svým občanům. Lidská společenství bývají názorově rozdělena do dvou (polarizace), spíše však více (pluralita) názorových proudů či skupin, mezi nimiž je možné vymezit jistá rozhraní či štěpení (*cleavages*). Názorová rozhraní mohou být různého charakteru v závislosti na tom, co dané skupiny od sebe odlišuje. Jedním z nejtypičtějších je štěpní socioekonomické, tedy mezi bohatými a chudými, dále štěpení města versus venkov, na základě odlišnosti náboženského vyznání, etnické, jazykové a mnoho dalších. Takto názorově rozdělené skupiny obyvatel budou vykazovat (uvnitř dané skupiny) podobné názorové tendence na rozhodnutí, která danou skupinu nějak ovlivňují. Zcela výjimečně se ve společnosti vyskytne pouze jedno výraznější názorové členění vedoucí k její polarizaci, častější je však současný výskyt dvou a více takových členění zároveň, stará členění mohou se změnami ve společnosti zanikat a vznikat nová, mohou se částečně překrývat či spolu vůbec nesouviset²⁵. Není dost dobře možné, aby v dané zemi byly u moci zastoupeny všechny názorové proudy zastoupené ve společnosti, které by se dokázaly dohodnout a uspokojit požadavky všech, které bývají ve své podstatě (od toho označení „rozhraní“ či „štěpení“) protichůdné. Názorové skupiny, které nejsou zastoupené ve vládě dané země a s její politikou nesouhlasí, označujeme za opoziční. Může se jednat o uskupení mající ambice na kontrolování moci ve státě (politické strany a hnutí), ale i skupiny bez ambice účastnit se na vládě, ze své definice na státu nezávislé, jakými jsou na příklad odbory a různé zájmové organizace a občanská hnutí (ekologické, náboženské, kulturní, atd.). V pluralitních demokratických politických systémech dodržujících základní lidská práva a zajišťujících svým občanům politické svobody, jako svobodu shromažďování a projevu,

---

²⁵ Dahl, Robert A. (ed.): *Regimes and Oppositions*, Yale University Press, 1973. Str. 1, 4 – 10.

je opozice legální a často i přes svou nepřítomnost ve vládě znatelně ovlivňuje chod země.

Mnohé země však právo na svobodu projevu svých občanů částečně nebo úplně omezují, neboť ve své touze po co největší moci na co možná nejdélší dobu se snaží buď zakrýt samotný fakt, že v dané zemi skupiny obyvatel nesouhlasící s vládou vůbec existují a dodává tak falešnou legitimitu své totální nadvládě, nebo tak činí ze strachu, že by pro ni opoziční proudy ve společnosti (nebo v samotné vládě) mohly znamenat hrozbu, kterážto obava je samozřejmě oprávněná, neospravedlňuje ovšem omezování práv občanů. Opozice je tedy v nedemokratických režimech protiprávní a sdružování se za účelem vyjadřování názorů odlišných od těch oficiálních je trestné. To však neznamená, že by v takových režimech opozice neexistovala, jen není tak viditelná, jako v systémech s demokratickým zřízením a její vliv na vládu je velmi malý nebo žádný. To je i případ Kuby, kde jsou veškeré opoziční aktivity zakázány pod hrozbou vysokých trestů a opoziční aktivisté jsou pod neustálou kontrolou jak ze strany státu, tak spoluobčanů (viz. výše Výbory pro obranu revoluce). Trestnost vyjadřování názorů, které jsou v rozporu se státní ideologií, je dokonce zakotvena v kubánské ústavě. V kapitole VII o právech, povinnostech a základních garancích se v článku 62 říká: „*Žádná ze svobod přiznaných občanům nemůže být vykonávána v rozporu s Ústavou a zákony, proti existenci a cílům socialistického státu, ani v rozporu s rozhodnutím kubánského lidu budovat socialismus a komunismus. Porušení této zásady je trestné.*“²⁶

---

²⁶ Ústava Kubánské republiky (*Constitución de la República de Cuba*) přijatá v roce 1976 a revidovaná v roce 1992 [online] Dostupné na: <http://www.cuba.cu/gobierno/cuba.htm>

IV.1 Možnosti typologizace

Z množství teoretiků, kteří se zabývali opozicí v nedemokratických režimech a její typologií, je zajímavá ku příkladu typologie Skillingova²⁷, kterou později rozvádí také Dahl²⁸. Podle těchto teoretiků se dá opozice rozdělit na opozici frakční (*factional*), tedy různé názorové proudy až frakce uvnitř vlastních mocenských struktur. Existence alespoň jedné takové frakce nakloněné reformám může být velmi důležitá pro případnou budoucí tranzici takového režimu směrem k systému demokratičtějšímu, neboť pokud v zemi existuje v rámci vlády reformní proud, je také mnohem větší šance na vyjednávání s protirežimní opozicí o nenásilných změnách v politickém směřování země.

Dalším typem je podle Skillinga opozice zaměřená na zásadní změny stávající politické strategie a institucí, kterou nazývá opozicí fundamentální (*fundamental*). Dahl do této skupiny zařazuje na příklad národnostní či etnické skupiny, které se cítí režimem diskriminované, nebo proreformně založené ekonomy.

Velice radikální opoziční skupiny, které odmítají stávající režim se vším všudy a snaží se jej rozvrátit za každou cenu, tedy i za použití násilí a provedení převratu, jsou zde označeny jako *integral opposition*, což by se dalo volně přeložit jako nekompromisní opozice.

Poslední skupinou je opozice specifická (*specific*), která neodmítá režim v jeho úplnosti, ale spíše navrhuje částečné změny nebo alternativy režimní politiky. V zásadě nežádá změnu vlády, je k ní loajální.

V následující kapitole již přistoupíme k vlastnímu rozdělení opozičních skupin na Kubě, při kterém částečně využiji typologizaci, jak k ní přistupovali Skilling či Dahl, ovšem z důvodů kubánských specifík a

---

²⁷ Skilling, Harold G.: *Samizdat and an Independent Society in Central and Eastern Europe* Ohio State University Press, Columbus, 1989. Str. 42 - 45

²⁸ Dahl, Robert A. (ed.): *Regimes and Oppositions*, Yale University Press, 1973. Str. 12 – 13

také na základě rozhovorů se zástupci kubánských opozičních skupin a snahy o pochopení, jak oni sami zvláštnosti své činnosti chápou a jak se vymezují proti ostatním seskupením na ostrově, přístup k typologii v této práci tudíž bude rovněž specifický.

IV.2 Vývoj kubánské opozice a její specifika

Vývoj opozice na Kubě probíhal ve dvou základních fázích²⁹. Ty se od sebe značně liší charakterem opozice a jejími cíli.

První opoziční vlna na Kubě přichází brzy po převzetí moci Hnutím 26. července, kdy se nový režim konsolidoval, konkrétně v první polovině šedesátých let. Jejími aktéry byli politici právě poraženého Batistova režimu, jejich spojenci a někteří z původních členů Castrových revolučních ozbrojených sil nespokojení s vývojem situace po převratu. Jejich hlavním cílem bylo svrhnout Castrův režim, k čemuž neváhali použít násilí. Opozice první vlny přesně zapadá do Skillingovy typologie jako integrální, naprosto nekompromisní opozice. Taková opozice se však nesnaží o proniknutí do společnosti a její získání na svou stranu a neuvědomuje si, že tímto přístupem a užíváním násilí vlastně napomáhá sjednocení a upevnění nových režimních složek. Jelikož tato opozice nedokázala využít počátečních slabostí konsolidujícího se režimu a jejím jediným plánem, který ovšem nevyšel, zůstal násilný převrat, nebyla nakonec úspěšná a kolem poloviny šedesátých let postupně zanikla, někteří její aktéři odešli do exilu, mnozí byli uvězněni nebo popraveni.

Počátek druhé opoziční vlny datujeme přibližně do poloviny let sedmdesátých, tato fáze za částečně modifikovaných podmínek trvá do dnešní doby. Nová opozice se svými aktivitami a cíli výrazně liší od fáze první. Je mnohem umírněnější a jakoby vyspělejší, její postup

---

²⁹ Pumar, Enrique S.: *The Internal Opposition and Civil Society: An Assessment*. Cuba Transition Project, University of Miami, Miami, 1999. Dostupné na: <http://ctp.iccas.miami.edu/main.htm> Str. 371 – 373.

promyšlenější. Navrhuje reformy směřující k demokratičtějšímu zřízení, které však často vycházejí ze stávajících pořádků, mnohé tyto aktivity pouze vyžadují dodržování zásad proklamovaných v nové ústavě z roku 1976. Podle Skillinga zde můžeme identifikovat především opozici specifickou a hlavně v pozdějších letech i fundamentální. Ve srovnání s radikálními akcemi první vlny působícími oproti svému záměru pozitivně na upevnění Castrova režimu, nenásilné aktivity druhé vlny naopak podřývají jeho legitimitu, neboť poukazují na fakt, že jednak v jejich zemi nejsou garantována práva daná občanům ze zákona a že prohlášení vysokých představitelů státu, že reprezentují zájmy a názory veškerého kubánského lidu, se nezakládají zcela na pravdě.

V prvních deseti až patnácti letech této fáze na Kubě pracovalo ve srovnání s dnešním stavem jen relativně malé množství skupin, a to většinou odděleně, bez hlubší spolupráce mezi sebou. Ke změně dochází kolem roku 1990 v souvislosti s tzv. „zvláštním obdobím“ vysvětleným výše v této práci. V tomto období začíná nejen radikálně růst počet opozičních seskupení, ale tato se rovněž tématicky diferencializují, stále častěji spolupracují na různých projektech a rovněž vznikají zastřešující organizace, jako ku příkladu Národní svaz nezávislých kubánských zemědělců (*Asociación Nacional de Agricultores Independientes de Cuba*), Centrum občanské a náboženské výchovy (*Centro de Formación Cívica y Religiosa*) a mnohé další. V tomto období bylo rovněž vydáno společné prohlášení zhruba dvaceti opozičních seskupení s názvem Vlast patří všem (*Patria es de Todos*) a začaly se publikovat některé nezávislé časopisy, jako již zmíněný *Vitral*³⁰.

Neméně důležitým rozdílem této vlny od rané opozice je mnohem větší důraz na vazby se zahraničím, a to jak s jednotlivci, na příklad uznávanými intelektuály, tak s různými zahraničními nevládními organizacemi či dokonce oficiálními politickými činiteli některých zemí

---

³⁰ Pumar, Enrique S.: *The Internal Opposition and Civil Society: An Assessment*, str. 372

nejen ze Severní Ameriky, ale také z Ameriky Latinské a množství evropských států³¹.

Kubánské opozici bývá často vytýkána velká roztržitost, vedle sebe často existují skupiny s podobnými zájmy a aktivitami, které, místo aby spolu spolupracovaly, spíš mezi sebou mají vztahy konkurenční, často způsobené osobními neshodami. O tom se bohužel přesvědčila sama autorka při svých rozhovorech s představiteli některých opozičních seskupení přímo na Kubě, kde často vznikají nedorozumění a vážne komunikace dokonce i v rámci dané skupiny z důvodů kompetenčních, neboť někdy nemají jasně stanovenou hierarchii. Přes všechny neshody, které však mezi opozičními aktéry panují, se všechna seskupení shodnou na nenásilném prosazování základních demokratických zásad a úsilí o přechod k demokratickému zřízení.

Shrneme-li největší aktiva současné kubánské opozice, zajisté uznáme, že její využívání nenásilného odporu, promyšlenější artikulace požadavků, velký záběr (různorodost zaměření skupin), zahrnutí občanské společnosti a v neposlední řadě vědomí nezbytnosti spolupráce mezi jednotlivými seskupeními jí dává mnohem větší potenciál, než měla opozice raná, v příštích letech bude jistě zajímavé pozorovat, jakým způsobem a zda dokáže tohoto potenciálu využít.

Tato práce se nebude zabývat podrobnějším vývojem první fáze vývoje opozice na Kubě, pro naše účely se spokojíme s její stručnou charakteristikou uvedenou výše a vzhledem k jejím predominujícím znakům také s jejím souhrnným zahrnutím pod opozici integrální, která se snaží za každou cenu – tedy i použití násilí – svrhnout stávající režim. Jde o jisté zjednodušení, rozsah práce nám však bohužel nedovolí se tímto tématem zabývat více do hloubky.

---

³¹ Velmi úzké vztahy s disidenty na ostrově udržují také zástupci diplomatických misí zejména z USA, Nizozemí a většiny evropských postkomunistických zemí, kteří představitele opozice zvou na oficiální akce a poskytují jim přístup k nezávislým informacím, ať už tisku či internetu. (Tuto informaci autorce potvrdili členové několika opozičních skupin na Kubě).

Druhé vlně jsme se věnovali o něco podrobněji, neboť již více souvisí s dnešní situací a současná opozice je *de facto* jejím pokračováním, i když se její charakter od sedmdesátých let značně proměnil. První větší změna nastala v souvislosti s počátkem tzv. „zvláštního období“, kdy se v důsledku značného omezení dodávek na Kubu následkem rozpadu východního bloku a SSSR drasticky zhoršila ekonomická situace na Kubě a lidé začali dávat najevo svou nespokojenost nebyvalými protesty a hromadnými pokusy o útěk z ostrova. V tomto období dochází v důsledku velké nespokojenosti ke značné proliferaci uskupení vyjadřujících se kriticky vůči politice režimu. Nespokojení lidé se začínají více sdružovat a vedle nárůstu počtu opozičních skupin dochází rovněž k jejich větší zájmové a ideologické diferenciaci.

Velmi důležitým momentem ve vývoji kubánské opozice a především jejího vnímání běžnými Kubánci bylo předání moci Fidelem Castrem jeho mladšímu bratru Raúlovi, do té doby zastávajícímu post ministra revolučních ozbrojených sil (kubánská obdoba ministerstva obrany). Do té doby totiž naprostá většina pozorovatelů i samotných Kubánců existenci kubánského režimu spojovala výlučně s přítomností Fidela Castra v jeho čele a byli přesvědčeni, že režim padne zároveň nebo brzy po Fidelově pádu (rozuměj smrti – nikdo nepředpokládal, že by se moci vzdal dobrovolně). Prohlášení, že kvůli svému velmi špatnému zdravotnímu stavu dočasně předává moc Raúlovi, které ke všemu nebylo Kubáncům podáno z úst jejich „vůdce“, ale pouze přečteno z dopisu, bylo pro všechny šokem. Na Floridě, kde je soustředěna většina kubánského exilu z celkového počtu v zahraničí žijících Kubánců přesahujícího dva milióny, probíhaly divoké oslavy a očekával se blízký konec režimu, někteří zahraniční pozorovatelé se dokonce obávali násilností a snah o převrat na ostrově. K ničemu takovému však nedošlo. Zdá se, že taktika „mlžení“, kterou kubánské vládní špičky okamžitě přijaly za svou, přinesla ovoce. Za celou dobu až dodnes se na veřejnost nedostalo téměř nic o skutečném

Fidelově stavu a i když až do února roku 2008³² Raúl všechny původně Fidelovy funkce zastával oficiálně pouze dočasně a Fidel měl být za všemi jeho rozhodnutími, známý Raúlův pragmatismus vytvářel ve společnosti naději na možnost ekonomického a snad i politického uvolnění situace.

Podle Ramóna Coláse³³ opozice ovšem zůstala i přes některé Raúlovy projevy otevřenosti obezřetná a nepouštěla se do většího vystupňování svých projevů, bylo však zaznamenáno větší množství veřejných aktivit, pochodů či malých demonstrací. Další změnou je čím dál větší pozitivní vnímání opozice ze strany kubánské veřejnosti, která na ně v poslední době o něco méně donáší a někteří dokonce hrdě přiznávají, že je znají a o jejich aktivitách vědí. Při své návštěvě Kuby na přelomu let 2007 a 2008 jsem byla velmi překvapena větší otevřeností Kubánců a v porovnání s vyprávěními lidí, kteří na Kubu cestovali v roce 2006 a dříve, a se znatelně menší mírou strachu při styku s cizinci a také nelicencovaném poskytování služeb, o kterém viditelně věděli všichni sousedé, ale nikdo nijak nezasáhl. Zapojit se přímo do aktivit opozice si však většina lidí netroufne a tyto projevy otevřenosti jsou přese všechno spíše jen malými ostrůvky uprostřed oceánu strachu z možné perzekuce.

IV.3 Kritéria typologie v této práci

Při dělení kubánské opozice v této práci se budeme zabývat podrobněji pouze současným stavem, jak napovídá její název. Jak bylo předesláno, využijeme částečně typologii Skillingovu (viz. výše v této práci), kterou však pro naše účely upravíme.

Z typologie bude vynechána opozice integrální, jelikož jsme se již shodli, že takto charakterizujeme převážně opozici první vlny, kdežto

---

³² 24. února 2008 se konaly prezidentské volby, ve kterých byl jednomyslně zvolen Raúl Castro

³³ Ramón Humberto Colás Castillo je zakladatelem Kubánských nezávislých knihoven žijícím od roku 2002 v exilu v USA. V této práci jsou prezentovány některé jeho názory z četných rozhovorů s autorkou této práce na téma opozice na Kubě.

praktiky opozice vlny druhé jsou mnohem mírumilovnější a postrádají agresivitu a nekompromisnost pro prvofázovou opozici typické.

Současnou opozici rozdělíme na opozici nacházející se uvnitř samotných vládnoucích kruhů, můžeme ji nazývat opozicí „vnitřní“, nebo podle Skillinga frakční, druhou skupinou – mnohem rozsáhlejší a viditelnější – bude opozice, kterou můžeme nazvat na příklad „vnější“, tzn. „skutečná“ opozice působící mimo vládu a v případě nedemokratického systému, jakým je i ten kubánský, mimo veškeré státní složky, neboť samotná její existence je nelegální. Označení opozice jako vnitřní a vnější je používáno ve vztahu ke kubánskému státnímu aparátu a je možné jej použít díky tomu, že ze zaměření této práce je jasné, že se zabýváme výlučně opozicí působící přímo na Kubě a nedojde tak k matení čtenáře, který by mohl takové vymezení vztahovat na opozici na ostrově versus opozici působící v zahraničí.

Do takto vytvořené skupiny opozice vnější ve vztahu ke státnímu aparátu by tedy spadaly všechny tři zbývající Skillingovy skupiny (*oppositions integral, specific and fundamental*). My však při dalším dělení vnější opozice budeme postupovat jinak. Jelikož je zde opozice chápána ve svém nejširším smyslu, tzn. zahrnujícím všechna seskupení, jež nesouhlasí s vládní politikou, tedy jak uskupení s politickými cíli, jakými jsou politické strany a hnutí, tak množství různě zaměřených zájmových skupin bez politických ambic, prosazujících však tu ekonomické, tu politické či jiné reformy podle svého zaměření, které bychom mohli označit souhrnným názvem občanská společnost. Občanská společnost je samozřejmě pojem zahrnující nesmírně obsáhlý soubor uskupení s velmi rozmanitými zájmy a aktivitami, který bude vyžadovat další dělení. Budou sem patřit skupiny podporující lidská práva, skupiny prosazující občanskou neposlušnost, nezávislé knihovny, učitelé, lékaři a lékárníci, novináři, ale i nezávislé odbory, zemědělské a další organizace, či ku příkladu sdružení žen či centra vnikající při církvích.

V následujících kapitolách přikročíme k samotné typologii opozičních seskupení, přičemž každý uváděný opoziční typ bude nejdříve charakterizován a budou podány příklady jeho nejvýznamnějších zástupců, kteří daný typ dobře vystihují. Cílem této typologie není podat vyčerpávající přehled opozičních hnutí.

V. Typologie opozičních a nevládních skupin na současné Kubě

V.1 Vnitřní (frakční) opozice

Do této skupiny patří názorové proudy až frakce uvnitř vlastních mocenských struktur. Přítomnost rozdílných názorů mezi vládnoucími špičkami je naprosto přirozená, záleží poté na tom, do jaké míry a zda vůbec je pro dané aktéry možné rozdílnost svých názorů vyjádřit. Pokud v dané zemi takové názorové proudy (nebo alespoň jeden rozdílný od hlavního proudu) existují a jsou nakloněny liberálnějším směrem než tvrdé mocenské jádro, může to mít zásadní význam pro případný budoucí přechod takového režimu směrem k systému demokratičtějšímu, protože to zvyšuje šance při vyjednávání s vnější³⁴ opozicí o nenásilných změnách v politickém směřování země. Takoví jedinci nebo skupiny mohou za určitých podmínek dokonce sami taková jednání iniciovat.

Poslední možnost se podle názorů exilových zástupců kubánské opozice Josého Ramóna³⁵ a Ramóna Coláse nedá v blízké budoucnosti očekávat. Podle nich na Kubě opozice uvnitř mocenských struktur neexistuje, alespoň ne ve formě názorových proudů, ani nemluvě o frakcích, neboť kubánské vládní špičky vystupují naprosto jednotně a nepřipouštějí názorové odchylky. Colás a Ramón mluví o možných tendencích do budoucna, přičemž je možné, že někteří jedinci ve vládních strukturách, jako ku příkladu tajemník rady ministrů Carlos Lege, zodpovědný za ekonomickou politiku režimu, mají o něco reformnější názory než ortodoxní jádro, v současnosti se však neodvážejí své názory naplno vyjádřit.

---

³⁴ Vnější opozicí je zde myšlena opozice vně státního aparátu, jak bylo vysvětleno výše v této práci.

³⁵ José Gabriel Ramón Castillo byl v roce 2003 na Kubě za své aktivity nezávislého novináře a činnost spojenou s Projektem Varela odsouzen ke dvaceti letům vězení, na jaře tohoto roku byl podmíněčně propuštěn ze zdravotních důvodů a zároveň mu byl udělen politický azyl ve Španělsku, kde nyní žije. Autorka této práce měla několikrát možnost s ním o současné situaci na Kubě diskutovat.

V.2 Vnější opozice³⁶

Pro charakteristiku vnější opozice, jak je chápána v této práci, odkazuji na předchozí kapitolu (viz. IV.3 Kritéria typologie v této práci), kde je tento pojem dopodrobna vysvětlen, a přistoupím rovnou k prezentaci jednotlivých podskupin.

V.2.1 Politické strany a hnutí

Toto označení zde používáme pro uskupení, která se nazývají politickými stranami, oficiálně jimi však nejsou, neboť na Kubě je existence politických stran kromě Komunistické strany Kuby zakázaná a tato uskupení tudíž fungují v ilegalitě a postrádají některé charakteristiky typické pro politické strany v demokratických režimech.

Politická strana působící v podmínkách zastupitelské vlády, jak ji definuje ku příkladu Roger Scruton, je „...dobrovolným sdružením jednotlivců spojených společenskými a politickými cíli, z nichž někteří jí slibují svou podporu, jiní kandidují ve volbách, a je-li strana úspěšná, někteří přebírají vládní funkce...usiluje obvykle o to, aby se shodla na nějaké politické linii...“³⁷. Je zřejmé, že aplikujeme-li takovou definici na kubánské poměry, zjistíme, že skupiny, jež budou zahrnuty v této kapitole, jsou poněkud okleštěny a z definice jim zbývá pouze dobrovolnost jejich participace spolu se společenskými a politickými cíli, neboť o kandidatuře ve volbách v momentální situaci zatím nemůže být ani řeč. Důležité je ideologické zaměření jednotlivých skupin, jehož diferenciací svědčí o jisté vyspělosti možných budoucích plnoprávných politických stran. Na Kubě můžeme mezi nejvýznamnějšími politickými stranami identifikovat tři základní ideologické směry: sociálně-demokratický, křesťansko-demokratický a liberální. Následují příklady nejdůležitějších zástupců těchto proudů:

---

³⁶ Viz. bod 34 poznámkového aparátu.

³⁷ Scruton, Roger: *Slovník politického myšlení*, česky Atlantis, 1999. Str. 157

Kubánská sociálně-demokratická strana (*Partido Social Demócrata de Cuba – PSDC*)³⁸

Stranu založil v roce 1996 Vladimiro Roca Atúñez, syn Blase Rocy, který byl spoluzakladatelem Komunistické strany Kuby. Vladimiro Roca tedy pocházel z prostředí úzce spjatého s kubánskými vládnoucími elitami a sám k nim také patřil, kromě samozřejmého členství ve straně pracoval také jako režimní ekonom, veřejná kritika kubánské ekonomiky na počátku krizových devadesátých let jej však o tuto práci připravila. Je to strana se sociálně-demokratickým programem, jež má vypracovaná konkrétní řešení stále probíhající ekonomické a politické krize. Strana je rovněž součástí projektu Všichni společně (*Todos Unidos*), který spojuje několik opozičních skupin s podobnými názory na řešení kubánských problémů.

Křesťanské hnutí osvobození (*Movimiento Cristiano Liberación – MCL*)³⁹

Hnutí můžeme zařadit k proudu křesťansko-demokratickému. Bylo založeno v roce 1988 Oswaldem Payá Sardiñasem. Jde o jednu z nejlépe strukturovaných skupin na Kubě a s největší podporou mezi Kubánci. Hnutí se nejvíce zviditelnilo projektem *Varela*⁴⁰ z roku 1998, který požadoval pro občany možnost využívat práv, která jim garantuje Ústava, konkrétně právo podávat stížnosti a petice úřadům a obdržet na ně odpovědi (článek 63) a právo občanů navrhopvat zákony, pokud se jich pod návrh podepíše minimálně deset tisíc (článek 88 písmeno g.)⁴¹. Projekt *Varela* měl tedy za cíl nasbírat požadovaný počet podpisů a s odvoláním na tyto dva ústavní články požadovat vypsání referenda o požadavcích na svobodu projevu a shromažďování, amnestii pro politické vězně, svobodné podnikání, volební reformu a uspořádání svobodných voleb do roka po případném schválení

---

³⁸ *Partido Social Demócrata de Cuba*. [online] 2008 Dostupné na: <http://www.pscuba.org/quienes.htm>

³⁹ Qué es Movimiento Cristiano Liberación? (Co je Křesťanského hnutí osvobození?) [online] 2008 Dostupné na: <http://www.mclpaya.org/mcl.pdf>

⁴⁰ Projekt Varela (*Proyecto Varela*) [online] 2008 Dostupné na: <http://www.proyectovarela.org>

⁴¹ Ústava Kubánské republiky (*Constitución de la República de Cuba*) přijatá v roce 1976 a revidovaná v roce 1992 [online] Dostupné na: <http://www.cuba.cu/gobierno/cuba.htm>

těchto požadavků v referendum. I když se nakonec podařilo pod projekt sehnat více než dvojnásobek podpisů, k referendu nikdy nedošlo. I tak byl ovšem projekt velmi významným počinem, ať už množstvím lidí, kteří se mu odvážili vyjádřit podporu, ale hlavně značným podrytím legitimacy Castrova režimu v očích jak kubánské, tak mezinárodní společnosti.

Liberální strana Kuby (*Partido Liberal Cubano – PLC*)⁴²

Strana patří k liberálnímu ideologickému proudu, která má v současné době dokonce zastoupení v USA a Švédsku a je uznávána Liberální Internacionálou. Funguje od roku 1996, kdy byl jejím předsedou zvolen Osvaldo Alfonso Valdés. Původně se jmenovala Liberálně-demokratická strana Kuby (*Partido Liberal Demócrata de Cuba*), dnešní název užívá od ledna 2005. Strana vedená Osvaldem Alfonsem participovala na projektu Všichni společně (*Todos Unidos*) a aktivně se zapojila rovněž do projektu *Varela*. Původní předseda strany Osvaldo Alfonso, i dnešní předseda Hector Maseda Gutiérrez byli na jaře 2003 při hromadném zatýkání (během několika dnů bylo zatčeno 75 novinářů, spisovatelů, učitelů, lékařů, knihovníků a dalších intelektuálů za protirežimní aktivity a odsouzeno k vysokým trestům odnětí svobody) rovněž zatčeni a odsouzeni k osmnácti, respektive dvaceti letům vězení. Osvaldo Alfonso byl po necelých dvou letech podmíněčně propuštěn ze zdravotních důvodů a nyní žije ve švédském exilu, Hector Maseda si stále odpykává trest, vedení strany proto *de facto* převzala Julia Cecília Delgado. Strana prosazuje dodržování a rozšíření občanských svobod a navrhuje konkrétní kroky pro přechod země k demokracii. Její aktivity většinou využívají sítě nezávislých knihoven na ostrově, jelikož Julia Delgado sama spravuje jednu z nich.

---

⁴² *Partido Liberal Cubano*. (Liberální strana Kuby) [online] 2008 Dostupné na: <http://www.liberalescubanos.org/gpage.html>

V.2.2 Občanská společnost

Existuje více pojetí pojmu občanská společnost, podle jejího vztahu ke společenské smlouvě, jestli je jí tvořena, nebo je spíše její sférou (Hegerovo pojetí). My zde však nebudeme zabíhat hlouběji do teorií společenské smlouvy a občanskou společnost zde budeme chápat jako sféru dobrovolného, spontánního sdružování jedinců vymezenou vůči státu a jeho institucím a nezávislou na něm⁴³. Ze samotné této definice vyplývá, že ve státě jedné strany – v případě Kuby strany komunistické – který má tuto stranu zakódovánu jako jedinou legální politickou sílu, vlastně oficiálně občanská společnost nemůže existovat. Na druhou stranu bychom to mohli chápat tak, že jelikož i výše popisované politické strany jsou z podstaty režimu ilegální, fungují tedy nezávisle na státu a právu a bylo by tedy možné celé toto dělení pojmut jinak a úplně všechna kubánská opoziční seskupení zahrnout pod pojem občanská společnost, jak to ostatně mnozí autoři zabývající se opozicí vůči kubánskému režimu dělají. Mohli bychom úkol také pojmut z jiného konce, kdy v režimu jedné strany existuje pouze tato jediná politická síla, která zahrnuje bez výjimek celou společnost a organizuje veškeré společenské aktivity, a občanská společnost tedy *de iure* neexistuje. My jsme se však již stačili přesvědčit, že *de facto* v kubánské společnosti takových skupin existuje překvapivě velký počet a můžeme tedy pokračovat podle výše popsaného vzorce. Nyní si tedy podáme přehled výše zmíněných podskupin, které jsme pod pojem občanská společnost zahrnuli, a uvedeme k nim pro ilustraci některé nejvýznamnější příklady.

V.2.2.1 Hnutí prosazující lidská práva

Skupiny orientující se na monitoring porušování lidských práv a informování mezinárodních organizací (jako ku příkladu Amnesty International) o těchto skutečnostech. Chtějí dosáhnout odsouzení kubánské vlády a celého státního aparátu na mezinárodní scéně. Tyto skupiny patří k nejviditelnějším jak uvnitř Kuby, tak na mezinárodní úrovni, protože právě

---

⁴³ Na příklad Scruton, Roger: *Slovník politického myšlení*, česky Atlantis, 1999, str. 92.

jejich aktivity jsou nejvíce zveřejňovány ve zprávách mezinárodních organizací zabývajících se lidskými právy i v zahraničních médiích.

Kubánská komise pro lidská práva a národní usmíření (*Comisión Cubana de Derechos Humanos y Reconciliación Nacional – CCDHRN*)⁴⁴

Komisi založil v roce 1987 Elisardo Sánchez Santacruz, který v šedesátých letech působil na kubánském ministerstvu zahraničí a vyučoval marxismus na havanské univerzitě. Pro kritizování státní politiky byl v roce 1968 ze státních služeb propuštěn a později za své protirežimní aktivity několikrát vězněn. Komise si dala za úkol odhalovat porušování lidských práv na Kubě a o těchto případech informovat veřejnost pomocí vydávání pravidelných zpráv, které poskytuje zahraničním diplomatickým misím na Kubě, zahraničním novinářům a mezinárodním lidskoprávním organizacím. Součástí její práce je rovněž monitoring počtu politických vězňů a zacházení s nimi.

Rada informátorů o lidských právech (*Consejo de Relatores de Derechos Humanos – CRDH*)⁴⁵

Skupina podobně zaměřená, jako CCDHRN, jejímž předsedou je Juan Carlos González Leiva, který rovněž vede jednu z nezávislých knihoven na ostrově. Cílem skupiny je informovat o porušování lidských práv zahraniční média především pomocí kontaktů na zastupitelských úřadech v Havaně, ale také přes zahraniční nevládní organizace, které jsou s jejími členy ve styku. Rada pro získávání informací využívá své napojení na síť nezávislých knihoven a Kolegium nezávislých kubánských učitelů (*Colegio de Pedagogos Independientes de Cuba*), díky nimž pokrývá celý

---

⁴⁴ *Informe Especial de la Comisión Cubana de Derechos Humanos y Reconciliación Nacional. (Zvláštní zpráva Kubánské komise pro lidská práva a národní usmíření)* [online], Cubasource, *Sistema de Información sobre Cuba de la Fundación Canadiense para las Américas* (Informační systém o Kubě kanadské Nadace pro Ameriky) 2008 Dostupné na: http://www.cubasource.org/listings/120_s.asp

⁴⁵ Informace autorce poskytl Roberto de Miranda, vedoucí představitel Kolegia nezávislých učitelů, který působí rovněž v CRDH, během její cesty na Kubu na přelomu let 2007 a 2008.

ostrov a je o porušování lidských práv a situaci politických vězňů velmi dobře informovaná.

V.2.2.2 Hnutí využívající občanskou neposlušnost

Občanská neposlušnost je pojem starý téměř dvě století, přičemž tehdy toto pojetí bylo užší, než jak jej vnímáme dnes. Když Henry David Thoreau vyzýval v polovině devatenáctého století k občanské neposlušnosti (*civil disobedience*), měl na mysli neplacení daní státu povolujícímu otroctví. Dnes tento pojem používáme v širším významu, pro který můžeme opět použít jednu ze Scrutonových definic, která říká, že pojem občanská neposlušnost používáme „*k označení činů znamenajících otevřené a záměrné porušení zákona, nebo činů, jejichž legalita je sporná, a které si kladou za cíl upozorňovat veřejnost, že některé právní normy jsou ve skutečnosti buď nezákonné, nebo že je nelze morálně či rozumově ospravedlnit.*“⁴⁶

Dámy v bílém (*Damas de Blanco*)⁴⁷

Skupina vznikla spontánně v roce 2002, kdy se několik rodinných příslušnic (partnerek, matek či sester) politických vězňů dohodlo na společných modlitbách za své uvězněné muže a začaly chodit společně na nedělní mše oděné v bílém. Po hromadném zatýkání na jaře roku 2003 se k nim přidaly příbuzné nových politických vězňů a takto rozrostlé skupině se začalo říkat Dámy v bílém (*Damas de Blanco*). Nejviditelnější jsou aktivity hnutí v Havaně, kde se ve významné dny scházejí příbuzné politických vězňů z celého ostrova, pokud jim to však finanční situace dovolí, nebo pokud jim není v cestě zabráněno⁴⁸. Bílé oblečené ženy při takových průvodech procházejí městem a dožadují se propuštění svých

---

⁴⁶ Scruton, Roger: *Slovník politického myšlení*, česky Atlantis, 1999, str. 91 – 92.

⁴⁷ Dámy v bílém (*Damas de Blanco*) [online] 2008 Dostupné na: <http://www.damasdeblanco.com/>

⁴⁸ Při setkání autorky s jednou z manželek politických vězňů v Ciego de Ávila tato žena vypověděla, že jí bylo místními občany zabráněno v nastoupení do autobusu do Havany, kde se měla zúčastnit setkání a průvodu *Damas de Blanco*. Nakonec uspořádaly menší průvod se ženami z okolí v místě bydliště.

blízkých z vězení. Mezi jejich aktivity patří rovněž zasílání dopisů zahraničním politickým představitelům a mezinárodním organizacím, ve kterých je informují o situaci politických vězňů na Kubě a žádají podporu ve snaze o jejich propuštění. Často kvůli těmto svým aktivitám přijdou o práci, je jim vyhrožováno ze strany státní bezpečnosti a někdy i spoluobčanů a bývají proti nim pořádány výše zmíněné akty zavržení (*actos de repudio*). Na mezinárodní scéně jim však za jejich činnost jsou vyjadřovány sympatie a v roce 2005 dostaly od Evropského parlamentu Sacharovovu cenu udělovanou skupinám významně se zasazujícím o podporu lidských práv. Kubánský režim bohužel těmto ženám vycestování ze země za cílem převzetí ceny nedovolil, tím však vlastně ještě přispěl k jejich podpoře ze zahraničí a sám ještě více poškodil svoji vlastní legitimitu.

Národní hnutí občanského odporu Pedro Luis Boitel (*Movimiento Nacional de Resistencia Cívica 'Pedro Luis Boitel'*)⁴⁹

Toto hnutí má převážně místní charakter a více méně spontánně vzniklo v roce 1990 po uvěznění Jorge Luise Garcíi Péreze Antúñeze za údajnou „nepřátelskou propagandu“. Jeho sestra Berta Antúñez Fernet spolu s dalšími pozdějšími stoupenci tohoto hnutí začali pořádat protesty před věznicí, kde se dovolávali propuštění jejího bratra a všech ostatních politických vězňů. Tato skupina jmenující se podle politického vězně zemřelého v důsledku hladovky v roce 1972 působí především v okolí Placetas v provincii Villa Clara, kde žije její hlavní představitelka. Pořádá veřejné protesty, při kterých se snaží informovat Kubánce o existenci politických vězňů na Kubě a jejich situaci. Přes svůj především lokální charakter patří toto hnutí k jedněm z neaktivnějších na ostrově a vzhledem k charakteru akcí je dosti viditelné a významné.

---

⁴⁹ Národní hnutí občanského odporu Pedro Luis Boitel (*Movimiento Nacional de Resistencia Cívica 'Pedro Luis Boitel'*) [online] *Directorio Democrático Cubano*. 2008 Dostupné na: <http://www.directorio.org/PLBNCRM/index.php?lang=1>

V.2.2.3 Kubánské nezávislé knihovny (*Bibliotecas Independientes de Cuba*)⁵⁰

Organizovaná síť na státu nezávislých knihoven začala na Kubě vznikat po prohlášení Fidela Castra na počátku roku 1998 na Mezinárodním knižním veletrhu v Havaně, že „na Kubě neexistují žádné zakázané knihy, jen nejsou peníze na jejich nákup“. Tímto jeho výrokem se nechali inspirovat Berta Mexidor a Ramón Colás k založení na státu nezávislé sítě knihoven nabízející široké veřejnosti knihy a množství dalších tiskovin jinak ve státních knihovnách nedostupných. Od té doby na Kubě vzniklo velké množství různě zaměřených nezávislých knihoven, jež se většinou nacházejí v soukromých domech či bytech, kde se vedle půjčování knih často odehrávají i pravidelná setkání opozičních aktivistů a různé semináře. Pro jejich provozovatele ovšem podobné aktivity navzdory slovům Fidela Castra mohou znamenat mnohé nepříjemnosti ze strany režimu, počínaje domovními prohlídkami, zabavováním knih a konče zatčením až vězením. Jelikož provozování nezávislých knihoven patří mezi nejrozšířenější opoziční aktivity, je jejich síť velmi rozsáhlá (na celém ostrově jich působí přes sto padesát), jsou hojně využívány pro aktivity různých opozičních skupin, jejichž členové často sami knihovnu provozují a mnohé opoziční skupiny této sítě využívají na příklad pro šíření či naopak získávání informací. Zakladatelé knihoven nyní žijí v exilu v USA, odkud jim zajišťují mezinárodní podporu spojenou s dodávkami knih a dalších materiálů. Dočasným ředitelem na ostrově je v současnosti Carlos Menéndez.

V.2.2.4 Nezávislí novináři⁵¹

Všechny oficiální informační zdroje na Kubě jsou pod přísnou kontrolou státu a komunistické strany a oficiální kubánská média jsou ve vlastnictví státu. Informace jsou striktně cenzurovány a silně tendenční, plné

---

⁵⁰ Kubánské nezávislé knihovny (*Bibliotecas Independientes de Cuba*) [online] 2008 Dostupné na: www.bibliocuba.org

⁵¹ Informace autorka čerpala z rozhovorů s Josém Gabrielem Ramónem, který byl za své aktivity nezávislého novináře na Kubě vězněn. Od jara 2008 žije v exilu ve Španělsku.

propagandy. Nezávislé informace ohledně problémů spojených s režimem se ke Kubáncům touto cestou nedostanou, často jsou podávány dokonce informace lživé obviňující ze špatné situace na Kubě ku příkladu americkou blokádu, světový kapitalismus, atp.⁵² Někteří z opozičních aktivistů proto začali zakládat malé tiskové agentury zasílající zprávy o dění na Kubě zahraničním médiím, nebo kubánským médiím působícím v exilu. Mnozí se na příklad rovněž účastní telefonických rozhovorů pro *Radio Martí*, které jsou poté vysílány zpátky na Kubu, takže se mohou dostat ke kubánské veřejnosti. Z nejznámějších nezávislých tiskových agentur je třeba jmenovat ku příkladu *Cuba Press* založená spisovatelem Raúlem Riverou, který byl za tuto činnost při vlně zatýkání z jara 2003 rovněž odsouzen, později podmíněčně propuštěn a dnes žije ve Španělsku. Dále je možné zmínit *Habana Press*, kterou vede Jorge Oliveira Castillo. Spoluzakladatel další z agentur *Grupo Decoro* Manuel Vázquez Portal byl režimem rovněž pronásledován a dnes žije v USA. Hnutí je reprezentováno v provinciích na celém ostrově, mezi aktivními jsou na příklad *Cubanacan Press* v Santa Claře vedené Guillermem Fariñasem, agentura Mladí bez cenzury (*Jóvenes sin Censura*) ve městě Holguín či Východní agentura svobodného tisku (*Agencia de Prensa Libre Oriental*) v Santiagu de Cuba. Vedle těchto neoficiálních tiskových agentur sdružujících několik zpravodajů je na Kubě i množství jednotlivců, kteří se rovněž zabývají informováním zahraničních médií, ale nejsou nijak organizováni, nebo působí v jiných opozičních seskupeních.

V.2.2.5 Další skupiny

Existují také seskupení, která svými aktivitami zahrnují další aspekty rodící se kubánské občanské společnosti. Soustředí se na propagaci práv dotýkajících se jejich oblasti zájmu. Důležitost jejich požadavků se zrcadlí

---

⁵² Na některých místech Kuby je možný přístup k exilovému vysílání (na příklad *Radio Martí*, pomocí něhož na Kubu vysílají Kubánci žijící v USA, nebo přímo některé americké televizní kanály, jejichž signál jsou někteří Kubánci schopni, byť ve velmi špatné kvalitě, přijímat), ve větších městech jsou však rozmístěny rušičky rádiových vln, takže je signál někdy velmi špatný, nebo se ztratí úplně. K příjmu televizního signálu z USA je zase zapotřebí speciální antény, která je však od těch normálních lehce rozpoznatelná a úřady taková zařízení okamžitě zabavují.

ve způsobu represí, které vůči nim uplatňují kubánské úřady. Mnozí z nich byli několikrát kvůli svým aktivitám zatčeni a vyslýcháni, někteří si dokonce odpykávají vysoké tresty. Patří mezi ně skupiny, jako:

Kolegium nezávislých kubánských učitelů (*Colegio de Pedagogos Independientes de Cuba - CPIC*)⁵³

Nezávislý vzdělávací projekt založený Robertem de Mirandou, který požaduje reformu vzdělání, chtějí, aby bylo nezávislé na státní ideologii a aby nebylo využíváno k indoktrinaci studentů. Jeho členy jsou učitelé, kteří mají prreformní názory a za jejich šíření byli vyhozeni ze zaměstnání. Mají zastoupení ve všech kubánských provinciích a ve svých centrech (tedy domovech svých členů) pořádají vzdělávací semináře a další podobné aktivity. Mnoho z nich rovněž provozuje nezávislou knihovnu a jsou tedy napojeni i na tuto síť.

Latinskoamerická federace venkovských žen (*Federación Latinoamericana de Mujeres Rurales – FLAMUR*)

Skupina působící na celém ostrově, která oficiálně nemá politické požadavky. Pořádá (vedle neformálních setkání) semináře o právech žen, jejich postavení a roli v rodině a ve společnosti, podporuje myšlenku většího zapojení žen do všech jejích sfér. Dalo by se říci, že to jsou témata ideologicky naprosto neutrální, ovšem režimu, který o sobě prohlašuje, že reprezentuje všechny Kubánce a že jsou si všichni rovni, se zřejmě nelíbí, jakékoliv názory, které by mohly tuto zdánlivou jednotu narušovat, a setkání těchto žen již byla několikrát rozehnána. V poslední době však zdá se došlo k jisté radikalizaci tohoto seskupení, neboť v roce 2006 zorganizovalo kampaň *Con la Misma Moneda* (Za jednotnou měnu)⁵⁴, ve které vládu žádají, aby zaměstnanci, kteří dostávají platy v národní měně (*peso nacional*), měli v této měně také přístup ke všem službám, které jsou však

---

⁵³ Autorka informace čerpala z osobního setkání s Robertem de Mirandou (viz. výše)

⁵⁴ Rodríguez Albacia, Ahmed: *Lanza FLAMUR campaña „Con la Misma Moneda“* [online] 28. srpna 2006 Cubanet Prensa Independiente. Dostupné na: <http://www.cubanet.org/CNews/y06/ago06/28a2.htm>

v dnešní době poskytovány pouze za devizy, tzv. konvertibilní peso (*peso convertible*).

Národní asociace nezávislých kubánských zemědělců (*Asociación Nacional de Agricultores Independientes de Cuba – ANAIC*)

Na Kubě je přibližně osmdesát procent zemědělské půdy ve vlastnictví státu⁵⁵, pouze zbylých zhruba dvacet procent mají v užívání drobní zemědělci, kteří svoji produkci musí prodávat výhradně státu, který rovněž určuje ceny. ANAIC se orientuje na prosazování práva zemědělců na produkci a komercializaci svých produktů bez zásahů státu.

Nezávislé odbory⁵⁶

Oficiálně jsou zaměstnanci sdružováni v odborech, které jsou pod kontrolou státu a hlavně Komunistické strany Kuby. Vedle toho existují – samozřejmě nelegálně – ještě další odborové organizace či skupiny, které požadují možnost svobodné volby zaměstnání, právo na stávkou, spravedlivou odměnu v závislosti na produktivitě práce a legalizaci existence na státu nezávislých odborových organizací. Skutečnost, že je provozování nezávislých odborů na Kubě nelegální, znamená pro jejich členy často represe ze strany státu a mnozí z vůdčích členů těchto organizací si za své aktivity v současnosti odpykávají vysoké tresty ve vězeních.

Nezávislí lékaři

Na Kubě je veřejné zdravotnictví zadarmo pro všechny Kubánce, čehož vláda hojně využívá ve své propagandě, přičemž zároveň vychvaluje

---

⁵⁵ Nova González, Armando: *UBPC, mercado agropecuario y propiedad* [online] Cuba Siglo XXI. (provládní vědecký internetový časopis) 2008 Dostupné na: http://www.nodo50.org/cubasigloXXI/economia/nova1_300601.htm

⁵⁶ Díaz Fernández, Carmelo: *Sindicalismo Independiente, propósitos, desarrollo y futuro* [online] Oficiální stránky Mezinárodní skupiny pro firemní sociální zodpovědnost na Kubě 5. května 2007. Dostupné na: <http://www.cubasindical.org/docs/d03050701.htm>

jeho dostupnost, profesionalitu a kvalitu. Po rozpadu sovětského bloku však právě jeho kvalita prudce poklesla v závislosti na naprostý nedostatek zdravotnického materiálu a stárnoucích přístrojů. Vedle toho se Kuba potýká s vážným nedostatkem zdravotnického personálu, neboť kubánští lékaři a zdravotní sestry bývají ve velkých počtech vysíláni na zahraniční mise do zemí podobně ideologicky smýšlejících jako Kuba⁵⁷. Nezávislí lékaři se tedy snaží vyplnit tyto mezery a pomáhat lidem nad rámec svého pracovního úvazku, provádět ošetření či shánět léky. Za to jim ovšem rovněž hrozí postihy.

Proud nezávislých agramontistických⁵⁸ právníků (*Corriente Agramontista de Abogados Independientes – CAAI*)

Je skupina nezávislých právníků, kteří požadují nezávislost soudní moci na státu. Nyní, jak bylo vysvětleno výše v této práci, soudy nezávislé nejsou.

Centra vznikající při církvích

Zařazení církví jako takových by v tomto přehledu mohlo být trochu problematické, možná i kontroverzní, neboť je nemůžeme označit za opozici. V církvích se lidé sice většinou sdružují dobrovolně, jejich zájmy ovšem z jejich podstaty nebývají sekulárního charakteru, většinou se snaží fungovat vedle státu a nedostávat se s ním do konfliktů. Nejinak je to na Kubě kde se církve oficiálně od jakýchkoliv vazeb na opozici distancuje, její role ve společnosti však v posledních letech – obzvláště po návštěvě papeže Jana Pavla II. Na Kubě v roce 1998 – neustále narůstá a je ve svých aktivitách na státu relativně nezávislá. Situace v současnosti se značně liší od té v prvních desetiletích vlády Fidela Castra, kdy byli zástupci církví

---

⁵⁷ Espronceda, Isabel: *El envío de 36,000 médicos cubanos a misiones de colaboración extranjera... está causando serias afectaciones a la salud pública en Cuba* [online] 8. prosince 2007 El Nuevo Herald. Dostupné na: <http://newsgroups.derkeiler.com/pdf/Archive/Soc/soc.culture.venezuela/2007-12/msg00307.bdf>

⁵⁸ Název podle Ignacia Agramonteho Loynaze, kubánského právníka, který bojoval proti koloniálnímu otrokářskému Španělsku.

pronásledování a často se stávalo, že praktikující věřící (obzvláště v případě některých vyznání) kvůli své víře dokonce přišli o práci.⁵⁹

V provincii Pinar del Río se katolické církvi podařilo založit několik center občanského a náboženského vzdělávání (*Centro de Formación Cívica y Religiosa de Pinar del Río*⁶⁰). Tato centra pořádala semináře o morálce, občanské společnosti, víře atd. Od roku 1993 až do minulého roku dokonce vydávala relativně nezávislý časopis *Vitral* zaměřený především na sociální témata. Jeho publikace však byla v loňském roce zakázána a provoz center zastaven.

---

⁵⁹ To se ostatně může stát i v dnešní době, na jaře minulého roku Česká republika udělila politický azyl kubánské rodině Svědků Jehovových, která za její praktikování byla na Kube pronásledována a otec byl za pořádání modlitebních seancí dokonce několikrát uvězněn. Uvedené informace má autorka přímo od této rodiny.

⁶⁰ Centrum občanského a náboženského vzdělávání v Pinar del Río (*Centro de Formación Cívica y Religiosa de Pinar del Río*) [online] 2008 Dostupné na: <http://www.vitral.org/vitral/ciclcfr/introd/portada.htm>

VI. Závěr

Úkolem této práce bylo přinést typologii opozičních a nevládních skupin na současné Kubě. Kritéria, podle nichž jsou zde tato uskupení rozdělena, vycházejí částečně z typologie opozice v nedemokratických režimech, jak ji definoval Skilling, jsou však přizpůsobena specifickým kubánské reality a vycházejí také ve značné míře z mnohých rozhovorů s kubánskými opozičními aktéry, ať už jimi byli lidé působící přímo na Kubě, nebo zástupci exilového disentu, kterým jsme se v této práci nezabývali, což však nijak neubírá na jeho důležitosti a erudovanosti informací z něj vyšlým. Typologie tedy byla přizpůsobena tomu, jak své aktivity definují sami aktéři a jak se vymezují vůči ostatním skupinám.

Práce nepřináší vyčerpávající přehled všech opozičních skupin na Kubě, je dokonce možné, že se v ní neobjevují některá uskupení, která mohou být některými pozorovateli považována za stejně důležitá, jako ta, která zde uvedena jsou. Účelem však nebylo ani podat výčet všech nejdůležitějších skupin, nýbrž pomocí ilustrativních příkladů doložit jejich rozmanitost v režimu, který jsme si charakterizovali jako totalitní, tedy k výskytu jakýchkoliv skupin vymykajících se jeho kontrole nanejvýš nepřátelský a byť jen náznaky názorové plurality tvrdě potírající.

Typologie zde předkládaná je jedním z možných provedení tohoto zadání a doufejme, že se jí v tomto podání podařilo dosáhnout toho, co si předsevzala, tedy pomocí představení zde uvedených skupin doložit pestrost a potenciál rozvíjející se kubánské občanské společnosti, která je důležitým aktívem při snahách o demokratizaci systému.

Seznam použité literatury:

Broker, Paul: *Twentieth-Century Dictatorships: The Ideological One-Party States*, New York University Press, 1995

Broker, Paul: *Non-Democratic Regimes: Tudory, Government and Politics*, St. Martin's Press, New York, 2000

Dahl, Robert A. (ed.): *Regimes and Oppositions*, Yale University Press, 1973.

Friedrich, Carl J., Brzezinski, Zbigniew K.: *Totalitarian Dictatorship and Autocracy*, Praeger, New York, 1961

Gott, Richard: *Kuba: Mové dějiny*, česky BB/art s.r.o., Praha, 2005

Gutiérrez-Boronat, Orgando: *La República Invisible*, Rodes Printing, Miami, 2001

Human Rights Watch: *Cuba's Repressive Machinery. Human Rights Forty Years after the Revolution*, USA, 1999

Linz, Juan J.: *Totalitarian and Authoritarian Regimes*. Lynne Rienner Publishers. 2000.

Opatrný, Josef: *Amerika v proměnách staletí*, Libri, Praha, 1998.

Pumar, Enrique S.: *The Internal Opposition and Civil Society: An Assessment*. Cuba Transition Project, University of Miami, Miami, 1999.
[cit. 28.7.2008] Dostupné na: <http://ctp.iccas.miami.edu/main.htm>

Ruiz, Fernando J.: *Informe y Testimonios de la Nueva Prensa Cubana. Otra Grieta en la Pared*, Idea Grafica, El Pakomár, 2004

Scruton, Roger: *Slovník politického myšlení*, česky Atlantis, Brno, 1999

Shapiro, Leonard: *Totalitarianism*, Pall Mall, London, 1972

Skilling, Harold G.: *Samizdat and an Independent Society in Central and Eastern Europe* Ohio State University Press, Columbus, 1989.

Internetové zdroje:

Bibliotecas Independientes de Cuba (Kubánské nezávislé knihovny)

[online] Oficiální stránky Kubánských nezávislých knihoven [cit.

14.8.2008] Dostupné na: www.bibliocuba.org

Censo de Población y Vivienda 2002. Informe Nacional 2005. [online]

Oficina Nacional de Estadísticas (oficiální stránky Národního statistického úřadu). [cit. 23.7.2008] Dostupné na:

http://www.cubagob.cu/otras_info/censo/index.htm

Centro de Formación Cívica y Religiosa de Pinar del Río (Centrum

občanského a náboženského vzdělávání v Pinar del Río) [online] Oficiální stránky Centra [cit. 16.8.2008] Dostupné na:

<http://www.vitral.org/vitral/ciclcfcf/introd/portada.htm>

Damas de Blanco (Dámy v bílém) [online] Oficiální stránky hnutí Dámy

v bílém [cit. 16.8.2008] Dostupné na: <http://www.damasdeblanco.com/>

Díaz Fernández, Carmelo: *Sindicalismo Independiente, propósitos,*

desarrollo y futuro [online] Oficiální stránky Mezinárodní skupiny pro firemní sociální zodpovědnost na Kubě 5. května 2007. [cit. 15.8.2008]

Dostupné na: <http://www.cubasindical.org/docs/d03050701.htm>

Espronceda, Isabel: *El envío de 36,000 médicos cubanos a misiones de colaboración extranjera... está causando serias afectaciones a la salud*

pública en Cuba [online] 8. prosince 2007 El Nuevo Herald, Miami [cit. 16.8.2008] Dostupné na:
<http://newsgroups.derkeiler.com/pdf/Archive/Soc/soc.culture.venezuela/2007-12/msg00307.pdf>

Informe Especial de la Comisión Cubana de Derechos Humanos y Reconciliación Nacional. (Zvláštní zpráva Kubánské komise pro lidská práva a národní usmíření) [online], Cubasource, *Sistema de Información sobre Cuba de la Fundación Canadiense para las Américas* (Informační systém o Kubě kanadské Nadace pro Ameriky) [cit. 13.8.2008] Dostupné na: http://www.cubasource.org/listings/120_s.asp

López Montenegro, Omar: *De verdades a medias a la Acción negativa: Relaciones Raciales y Estructuras de poder en Cuba*. [cit. 28.7.2008] Dostupné na: <http://fiu.edu/~fcf/omarraza.html>

Movimiento Nacional de Resistencia Cívica 'Pedro Luis Boitel' (Národní hnutí občanského odporu Pedro Luis Boitel) [online] *Directorio Democrático Cubano*. [cit. 15.8.2008] Dostupné na:
<http://www.directorio.org/PLBNCRM/index.php?lang=1>

Nova González, Armando: *UBPC, mercado agropecuario y propiedad* [online] *Cuba Siglo XXI*. (provládní vědecký internetový časopis) 1999 [cit. 15.8.2008] Dostupné na:
http://www.nodo50.org/cubasigloXXI/economia/nova1_300601.htm

Partido Liberal Cubano. (Liberální strana Kuby) [online] Oficiální stránky Liberální strany Kuby [cit. 12.8.2008] Dostupné na:
<http://www.liberalescubanos.org/gpage.html>

Partido Social Demócrata de Cuba (Kubánská sociálně-demokratická strana) [online] Oficiální stránky Kubánské sociálně-demokratické strany [cit. 12.8.2008] Dostupné na: <http://www.pscuba.org/quienes.htm>

Projekt Varela (*Proyecto Varela*) [online] Oficiální stránky projektu [cit. 13.8.2008] Dostupné na: <http://www.proyectovarela.org>

Projev Fidela Castra z 28. ledna 1990 [online] Oficiální stránky Kubánské vlády [cit. 2.8.2008] Dostupné na: <http://www.cuba.cu/gobierno/2007/ita/fl130607t.html>

Projev Raúla Castra 26. července 2007 u příležitosti oslavy Dne národního povstání (*Día de la Rebelión Nacional*), [online] *Trabajar con sentido crítico y creador, sin anquilosamiento ni esquematismos*. Diario Granma, 27. července 2007. [cit. 3.8.2008] Dostupné na: <http://www.granma.cubaweb.cu/secciones/raul26/index.html>

¿Qué es Movimiento Cristiano Liberación? (Co je Křesťanské hnutí osvobození?) [online] Oficiální stránky Křesťanského hnutí osvobození [cit. 27.8.2008] Dostupné na: <http://www.mclpava.org/mcl.pdf>

Redacción BBC Mundo: *R. Castro: 77 años y 100 días*, [online] BBC Mundo, 4. června 2008. [cit. 28.7.2008] Dostupné na: http://news.bbc.co.uk/1/hi/spanish/latin_america/newsid_7434000/7434880.stm

Rodríguez Albacia, Ahmed: *Lanza FLAMUR campaña „Con la Misma Moneda“* [online] 28. srpna 2006 Cubanet Prensa Independiente. [cit. 16.8.2008] Dostupné na: <http://www.cubonet.org/CNews/y06/ago06/28a2.htm>

Ústava Kubánské republiky (*Constitución de la República de Cuba*) přijatá v roce 1976 a revidovaná v roce 1992) [online] Oficiální stránky Kubánské vlády, [cit. 13.8.2008] Dostupné na : <http://www.cuba.cu/gobierno/cuba.htm>

Vitral [online] *Pinar del Río: Centro de formación cívica y religiosa de la Diócesis de Pinar del Río* (Centrum pro občanské a náboženské vzdělávání Diecéze v Pinar del Río) [cit. 3.8.2008] Dostupné na: www.vitral.org

Resumé

Tato práce přibližuje současnou politickou situaci na Kubě a charakterizuje tamní politický systém. Její hlavní náplní je analýza a typologizace rodící se opozice na Kubě. Cílem není přinést vyčerpávající přehled všech uskupení, která je možné pod pojem opozice zahrnout, a je tedy pravděpodobné, že zde některé relativně významné skupiny nenajdeme. V této práci uvedený přehled má však jiný úkol, a tím je dokázat velkou rozmanitost kubánské opozice s využitím několika výstižných příkladů. Právě různorodost opozice a skupin zahrnutelných pod pojem občanská společnost obecně je jedním z velmi důležitých aspektů při případném přechodu nedemokratického systému, jakým je Kuba, k uspořádání demokratičtějšímu. Pro tyto účely je zde částečně využito typologie opozice v nedemokratických režimech Harolda G. Skillinga, která je upravena pro specifika opozice kubánské a v návaznosti na rozhovory s představiteli kubánské opozice jak na Kubě, tak v exilu, s přihlédnutím k tomu, jak oni samotní svá opoziční seskupení chápou a jak se vymezují vůči ostatním skupinám.

This paper describes current political situation in Cuba and defines the country's political system. The main aim of the paper is to analyze the emerging opposition in Cuba and to divide it into particular groups or types. The author does not aspire to present an exhaustive list of all opposition groups, and it is therefore possible some of quite important ones are not listed here. The listing we will find in this paper aims to prove how diverse the Cuban opposition is nowadays using just a few telling examples. It is the diversity of opposition and civil society groups which is one of very important aspects in a society that strives for transition towards a more democratic regime. To prove this diversity the author has used Skilling's typology of opposition groups in non-democratic regimes and adjusted it to specific aspects of the situation in Cuba and according to how these groups are viewed by their own representatives either in Cuba or in exile.